

INCVNABVLA

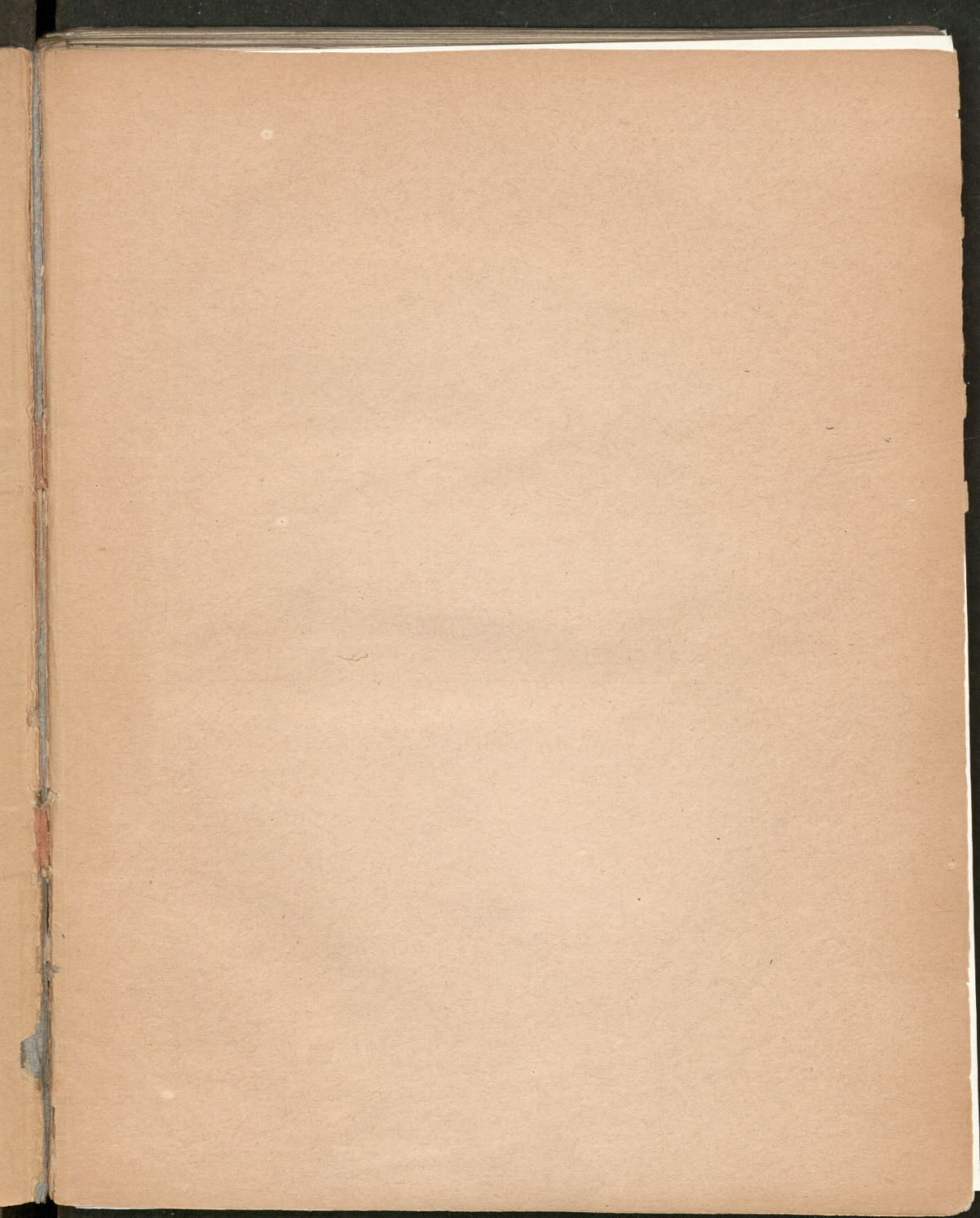
Qu

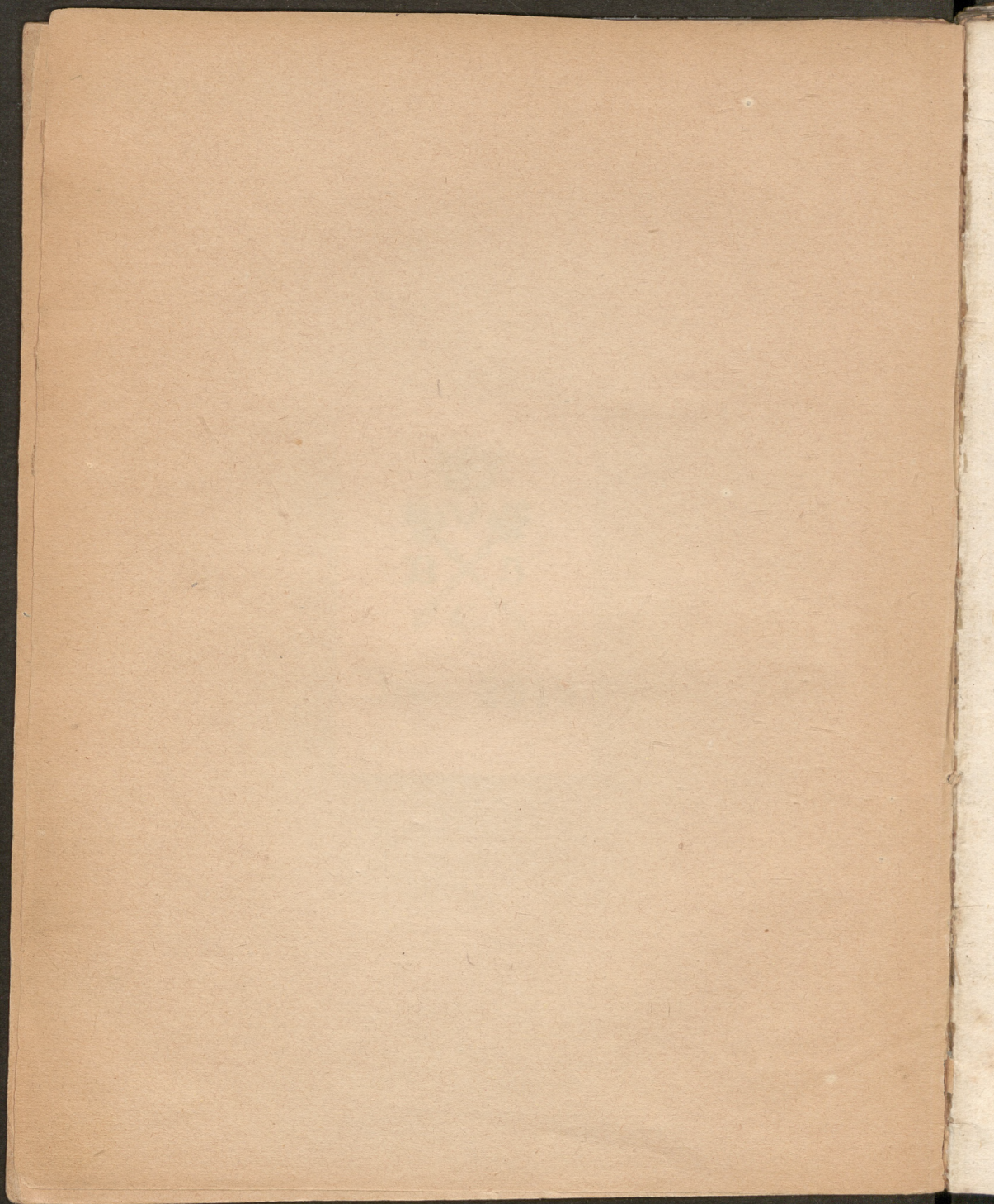
2946

Inc. Ref. 61

Inc. 2946

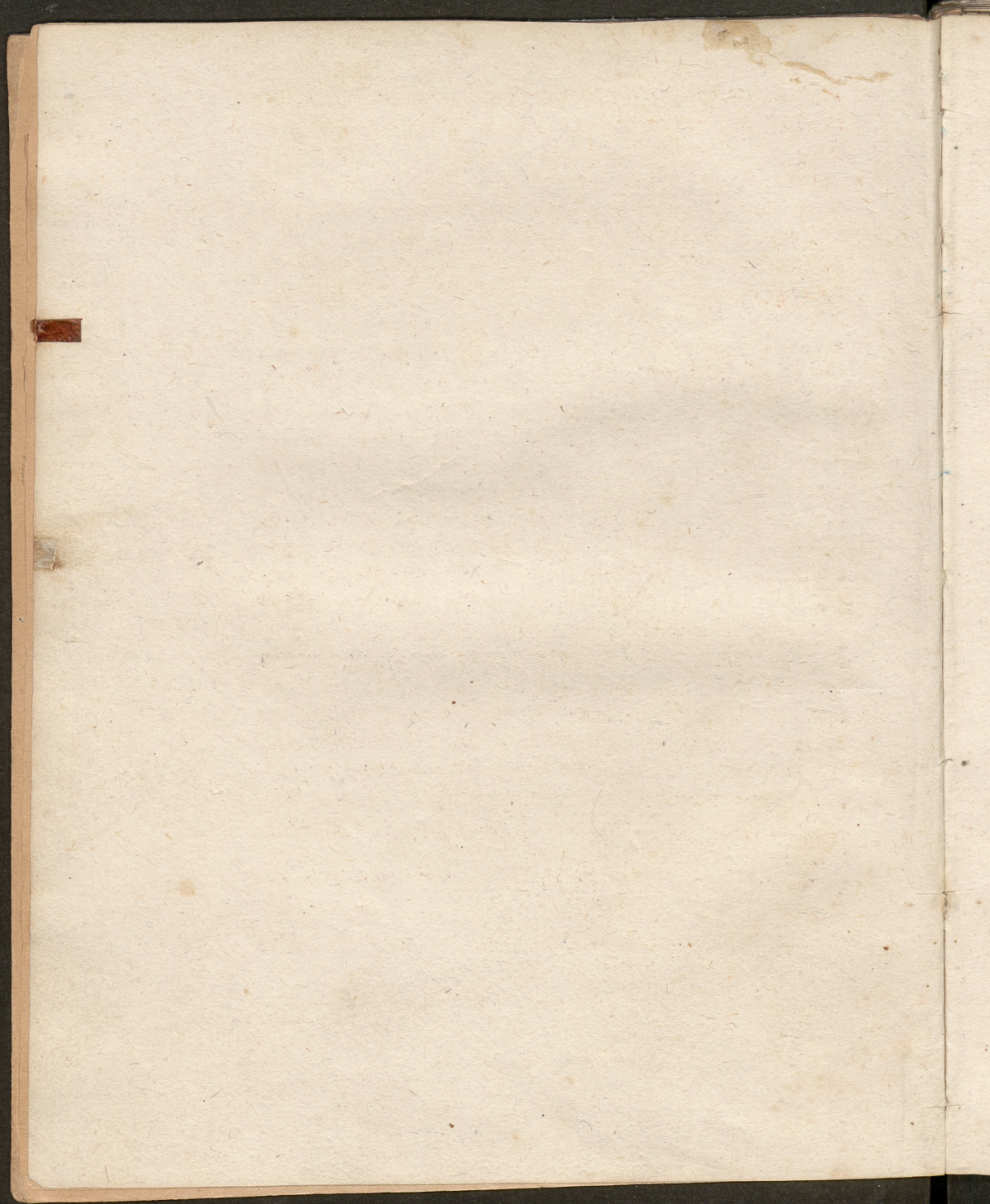

Il. x 13545.

1

cl. Pars II.

**Oratoriae artis Epitomata: Siue Quae ad consumma-
tū spectant Oratorem: ex antiquo Rhetorū gymnasio
dicendi: scribendiq; breues rationes: Nec nō aptus
optimo cuiq; viro titulus: Insup̄ 7 p̄q̄z facilis memorie
artis mod⁹ Jacobi Publicij Florentini lucubratione
in lucem editus: Foelici numine Inchoat.**

**Oratoriae institutiones: ex veterū instituto: per Jaco-
bum Publicium: ad Cyrillum caesarem sanctissimum
delectae.**

N quis: id operis diligens examina-
tor inspiciat: hoc mente secū facile
cogitabit: q̄ (vt M^{ar}ci tulij Cice-
ronis oratorū princeps v̄bis orna-
tissimis vti videamur) non parū in
se habet fructus: copia dicendi 7 co-
moditas orationis: **S**i recta intelli-
gentia ac determinata animi mode-
ratione gubernetur. Quas ob res
illa quē ceteri inanis arrogantie cā-
sibi assumpere relinquimus. Nam

illi ne parū multa scisse viderentur: ea conquestierūt: quē nihil arti-
nebant: vt ars difficilior cognitu putaret̄. Nos vero ea quē ad rati-
onem dicendi pertinere videbant̄ sumpsimus: Non enim spe quē-
stus aut gloria moti: ad scribendū venimus. Sed vt industria no-
stra studiosorū voluntatibus morā geram⁹. Nūc ne nimium lon-
ga sumatur oratio: de re dicere incipiemus. Si id vnum et te Cyril-
lum: 7 studiosos ceteros monuerim⁹: artem sine assiduitate, dicen-
dionō multū iuuare: vt intelligat hanc rationē preceptionis ad ex-
ercitationem comodari oportere. Itaq; breui hac oratione multa
vt necessaria: quē a M^{ar}co Cicerone: quē precipue in hoc opere
imitamur: necnō a Fabio maximo Quintiliano excerptimus: com-

A 2

BIBLIOTHECA
VNI^{VERSITATIS} PALEST.
VIRACOVENSIS

H 13545

plexi sumus. **Q**ue si tu cyrille et quilibet illis eruditus exercitatio/
 ni accomodauerit: plurimū in arte dicendi se profecisse intelliget.
Preterea ne rethorices dignitatē et excellentiā silētio preteream?
Marci ciceronis testimonium afferamus: in primo de oratore ita
 inquentis. **Q**uid est enim tam admirabile q̄ ex infinita multitu/
 dine hominum vnum existere: qui id quod omnibus natura da/
 tum sit vel solus vel cum perpaucis facere possit: **A**ut tam iocun/
 dum cognitu atq; auditu q̄ ex sapientibus sententijs: grauibsq;
 verbis: exornata oratio atq; polita. **A**ut quid esse potest in ocio io/
 cundius: q̄ sermo factus et nulla in re rudis. hoc enim prestari?
 vel maxime feris q̄ colloquimur inter nos: et q̄ exprimere inter
 nos sensata possum?. **O**b quam rem quis hoc iure miretur sum/
 meq; in eo laborandū esse arbitret: vt quo vno homines maxime
 bestijs prestent: in hoc hominib; ipsis antecellat: arte et vsu qui o/
 mnium magistrorū precepta superat. ac ne plura que pene sūt in/
 numerabilia cōsecimur breui comprehendam?. **S**ic enim statui/
 mus perfecti oratoris moderatione et sapientia non solū ipsius di/
 gnitatem sed et priuatorū et plurimorū et vniuersę reipub. salutem
 maxime contineri. **S**ed nunc instituti nostri sumamus initium.

Oraticū Eucratē bene appositeq;
 dicere Rhetoricā: pontificij vero ci/
 nilisq; iuris interpretes. **O**raticē dya/
 lecticā dixisse: locuples: papiri? au/
 ctor est. **E**st enī civilis scientię pars
 qua cum assensione auditorū scōm
 mores et instituta patrię bene p viri/
 bus dicimus. **I**nfinq; nāq; cōcio/
 nali: functionalq; statu forenses: pu/
 bliceq; causę bene in civilibus que/
 stionibus dicendo comprobantur.

Civilis vero questio dicitur: cum scdm mores: et instituta patria dicere poterimus.

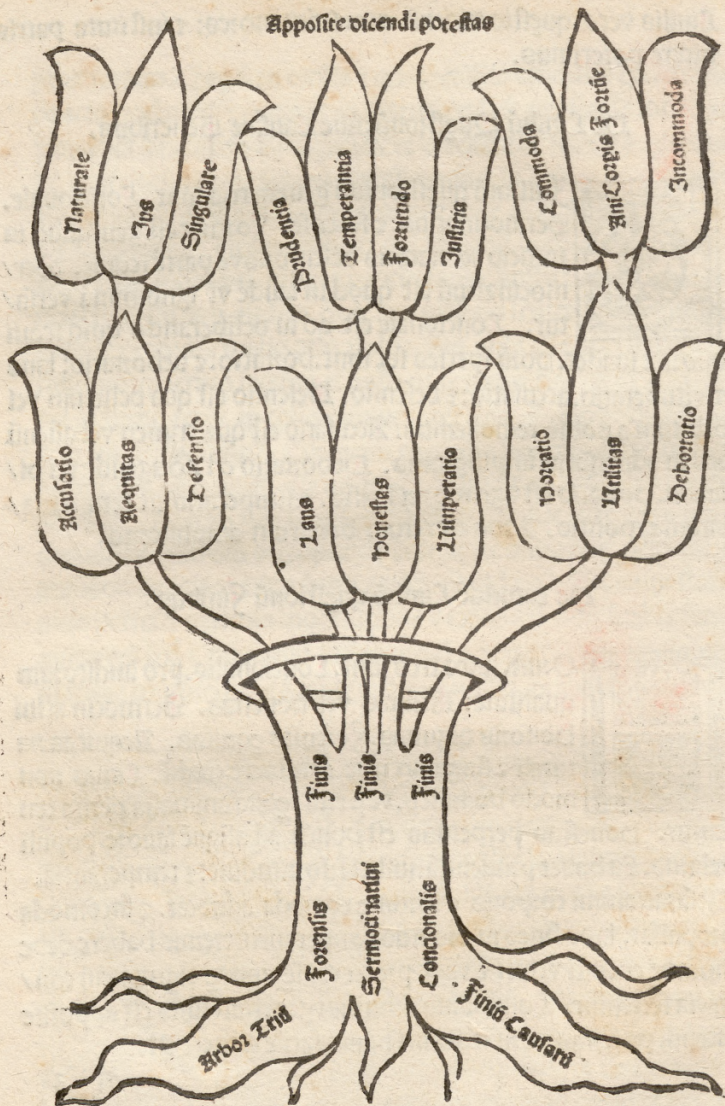
De Civilium Questionum: siue Causarum Generibus.

Civilium questionum genera tria sunt. **C**oncionale. **S**ermocinativum: et forense. **F**orense est genus quod in iudicio accusatoris defensorisve parte sequitur. **S**ermocinativum est quod in laudem vel ignominiam versatur. **C**oncionale est quod in deliberando quid sequi oportet suadet. horum species sex sunt. hortatio: et debortatio: laus et vituperatio: accusatio: et defensio. **D**efensio est qua delictum vel debitum a nobis removemus. **A**ccusatio est qua crimen vel alienum a nobis in adversarium impingimus. **D**ebortatio est non agende rei dissuasio. hortatio est agende rei suasio. **V**ituperatio est rerum malarum expositio. **L**aus est rerum bonarum amplificatio.

De earundem Civilium questionum Finibus:

Duum fines tres sunt. **C**oncionalis. pro auditorum qualitate: **U**tilitas vel honestas. **S**ermocinativum pro honore dignitate. **F**orensis equitas. **A**equitas naturalis et singulari iure confluere creditur. **Q**uius non modo homines. verum etiam cetera animalia perita censentur. **H**onestas perpetuus est honor ad aliquem favorem populi delatus. **E**a habet prudentiam: iustitiam: fortitudinem: et temperantiam. **U**tilitas animi corporis et fortunae comoda advocat. et incomoda propulsat. **H**os fines in dicendo semper mentetenus habere debemus: ne erratici veluti et vagi praeter causam nostram dignitatem contraria sectemur. **C**ommunis omnium generum finis est apposite dicendi potestas: ut in sequenti figura facile cernere est.

Apposite dicendi potestas

De Civilium questionum elementis et partibus.

Civilium questionum elementa et partes: sine quibus orator nullus merito dici debet: tres sunt. Inuentio scilicet: Dispositio: et Elocutio. Duæ reliquarum facultatū communes et a natura partim contributę. Memoria videlicet: et Pronunciatio. Inuentio autem dispositio et Elocutio sola arte percipiuntur. Inuentio est verborum: et rerum apta negocijs excogitatio. Dispositio est horum condecens collocatio. Elocutio eorundem est venusta exornatio.

Hec Natura: Preceptis imitatione: et Exercitatione facile consequemur. Natura est ingenita vis: et una cum anima cuiusque donata dispositio. Preceptio est recte agendi ratio. Imitatio est emulatio quedam ad bene appositęque dicendum. Exercitatio est iugis dicendi consuetudo.

Inventionis in suas partes divisio
civilium questionum parte prima.

Inventio: in quattuor potissimas Orationis partes resolvitur: i Exordium. Narrationem. Confirmationem et Conclusionem. Partitio enim: que prope narrationem per expositionem: vel enumerationem ponitur: et Confutatio confirmationis membra sunt: Sine his enim confirmationem nullam vim habere certum est: Exordium est quo auditoris animus priusquam rem noverit ad causam preparatur. Narratio est idonea rerum expositio. Confirmatio est distincta locorum comprobatio. Conclusio est principalium locorum complexio.

De Civilium questionum Qualitatibus.

Civilium questionum qualitas quadripartita est. Ancipis enim: admirabilis: honesta: humilisque esse potest. Ancipis (i quo principium a benivolentia ducimus) de turpi honestoque commixtum est: ut fortiter facienti uxorem vicini tradere.

Admirabile: insinuatione gaudens: est quod sine infamia defendi
nequit: vt Sextū aduersum lucretiā defendi. honestum (satis per
se apud bonos viros valens) dicitur: cū laude res agitur. humile
(attentum auditorē requirens) est cū perparui res agitur. Lete/
rum: quoniā in cōcione nōnunq̃z z omnigenū hominū corona di/
cendū est: Si quando exordiri volumus: honestatē rei vel breui/
bus quid dicturi sumus exponemus: Sin apud bonos viros dice/
mus: valida locorum comprobatione: testium: scripturę z legis as/
sertione vtetur.

De Principio z insinuatione: partibus exordioꝝ.

Exordiū: in principiū: z in insinuationē diuiditur. In
Principio clara beniuolentię captatio: In Insinua/
tione surrepens: z occulta indaganda est. Cū causę
turpitudine inest: aut cum auditor est infestus: p̃sua/
sus ṽl defessus: rem pro re: z hominē qui diligit: pro
eo qui ledit ponemus. Cū enī inuidiose: res: causę z persone erūt:
ad alias confugere oratoriū est.

De Beniuolentię captatione.

Quā sola Beniuolentię captatione: principiū: z insi/
nuatio discrepent: qua ratione eam elicere possimus
docendū est. Quinqz autē e locis deducitur a per/
sona scilic̃z: litigatoris: actoris: iudicis: aduersarij: z
ab ipsa re. A q̃ beniuolentiā trahemus: Si partib⁹
iuris: rem nostrā equam: aduersarioꝝ iniquā ostendem⁹. Ab ad/
uersarioꝝ persona beniuolum efficiemus auditorē: Si eos in odiū
in inuidiam: in contemptiōē adducemus. In odium rapiemus
Si turpes. ac nocentes exponemus. In inuidiā trahemus: Si po/
tentes factiosos: nobilesqz dicemus: z his rebus magis q̃ verita/
te eos confisos aperiem⁹. In contemptiōē si humiles: abiectos:
desides: ignauos: incertes: secordesqz demonstrabimus. Auditorē

conciliabimus nobis: Si laudē eius ad vtilitatē causę nostrę scdm mores ipsius: vt lenis: asper: iocundus: tristisve sit conuertemus.

Ab actoris persona: Si pauca pro meritis de se ipso dicer: Nec aduocari officiū: sed testis studiū ⁊ rei publicę causam se agere si / gnificabit. A persona litigatoris beniuolentiā trahemus: Si qua / lis in alios fuerit demonstrabimus: incomoda proferemus: Sexū etatem: conditionemq; aperiemus.

De Docilitate ⁊ attentione captanda.

Es Magnę: admirabiles: inaudite: nonę: de quib⁹ nos verba facturos dicemus: vel ad religionē: rem publicā priuatamq; spectantes: docilem: attentūq; auditorem: Si etiam: vt animaduertat: orabimus: facient.

De exordioꝝ viriꝝ: ⁊ quando exordio superfedendū sit.

Exordium: quo pluribus in causis nulla vel leui commutatione vti possumus: vel quod nimium longū separatum: ac nimīū ornatum: vitiosum est. Eo superfedendum ducimus: cum causa turpis: auditor: suus vel defessus erit: Insinuatione tamen vti poterimus: aliter atq; parati fuerimus firmissimis aduersariorum argumentis primum nos responsuros dicemus: ac irrisione festum auditorem recreabim⁹. Natura vero: occasio: locus: tempusq; sententia: persona: continentia cachinni: ridiculum ridiculo: ac mendacium mendacio notare: risum liberalem excitat.

De Elementis ⁊ legibus exordiorum.

Exordium non ē personis ⁊ causis: sed earū adiunctis in expositionem: rationem: comprobationē: ac illationem deduci solet. Personis vero adiuncta vicinæ affinitates: amicitie: regiones: ciuitates: pꝛceptores: discipline: ⁊ artes. Adiuncta causę dicunt: tem /

pus: habitus: opinio: fama: rerum: expectatio: vulgi. Ad poten-
tissimas vero questiones auditorem in exordijs cause prepara-
bimus.

De Narratione inuentionis parte Secunda.

Narrationum genera tria sunt. Unum quod in iudi-
cio Scdm re gesta. Tertiu exercitio cōprobat.

Narratio exercitativa

Exercitativa negotiorum: et personarū est. Negocia
vero argumenta: historie: vel fabule dicuntur. Sa-
bula nil veritati consonū habet. Argumentū verita-
ti consonū esse debet. Historia rerū veratū ē. Nar-
ratio psonis attributa: Diuersos: etatū: cōditionū:
sexuūq; affectus: referre debet. Historica narratō

Renis erit narratio: nō que minus: scz que nō plus
q̄ ad suadendum expediat dicit: Que factum esse
non quemadmodū factum sit generaliter exponens
quod etiam non dictus est per ea que exposita sunt
intelligi possit. Apertam vero rerum gestarum: ordo: et expositio

Narratio que ad veritatem pertinet: quid quoq; loco
prosit ostendere debet. Maxime probabilis esse po-
terit: Si que veritati inesse: et fidē facere solent: com-
plectetur. Si personarū dignitates: et cause factorum
extabant: Si ad eorum qui egerint naturā: ad vulgi et eorum qui
audiēt opinionē referent. Si occasione: ordine et probationū semi-
nib⁹ corroborant.

De elementis narrationis

Narratio a persona: causa: loco: et tempore initiū du-
cet. Ea vel tota pro nobis: aut cōtra nos: aut ex his
composita erit. Pro nobis cū ratione. contra nos
sine ratione exponetur: et ante rem vel post rem: vel
a re ipsa pro nostre cause comodo incipere poterit.

mus. finem forensi eius initium questionis ostendet:

De Confirmatione Forensi. inuentionis parte Tertia

Abunde satis hactenus dixisse video: que ratio enar-
randi: & exordiendi in causis civilibus sectanda sit.
Nunc iam ad confirmationem forensium causarum
omnis preceptio conuertatur. Narratione igitur ex/
posita que nobis cum aduersarijs conueniant: quid
in controuersia relinquatur: quibusq; locis quod intendimus pro-
bare velimus: sic ostendemus. Rem ab inuito domino subtractā
esse: conuenit cum aduersarijs: Surtum ne: an peculatū commissum
dicamus: id est in controuersia: Peculatus autē crimine reum te/
neri: tribus rebus hac luce clarius ostendam. Ad eam autē rem
comprobandā: cum nil eque ac status cognitio prosit: de eo prin-
cipio dicendū est.

De Statu siue Constitutione.

Et autē Cause Status: qui ex prima cōflictione na-
scitur: vt Legisti rem sacram: non legi. Vtraq; i: m
pars hic consistit ac stat: vnde & status dictus est.
Sunt autem status generales tres. Inficialis: cū sta-
tim quod obicitur negatur. Qualitatis cum factum
constat: sed facti qualitas ignoratur. Legalis cum e scripto con-
trouersia nascitur.

De Statu Inficiali: siue coniecturali.

Inficialis status: Argumenta rerū & personarū sunt.
Rerum comprobatio: Cause: Temporis: loci: Spa-
cij: Instrumenti: Occasionisq; dicitur: Persona-
rū: Genus: Natio: Patria: Sexus: Vita: etas: No-
men: Educatio: habitus: Fortuna: Condictio: Na-
tura: Victor: Studium: Affectio: ac consilium est.

De Statu qualitatis:

Qualitatis status duobus modis comprobatur: cum partibus vel sine partibus iuris: factum asserimus. Iuris partes sunt due: Nature scilicet: et consuetudinis: Nature ius est quod natura omnia animalia docuit. huius partes sunt observantia: vindicta: veritas: religio: et pietas. Pietas est per quam sanguine coniunctis: patrie: et beniuolis: officium et diligens tribuitur cultus. Religio est que superioris cuiusdam nature (quam diuinam vocant) ceremoniam affert. Veritas est per quam immutata ea: que sunt aut fuerunt aut futura sunt: dicuntur. Vindicta est qua omne quod obfuturum est defendendo propulsatur. Observantia est per quam homines aliqua dignitate antecedentes: cultu quodam et honore dignantur. Consuetudinis ius est quod in morem: usus vulgiq; vetustas approbatione produxit. Eius partes sunt par: factum: iudicatum: et lex. Par est quod in omnes equale est. Pactum est quod inter aliquos conuenit. Iudicatum est de quo sententia lata est. Lege ius est quod in eo scripto: quod populo expositum est ut obseruetur: continetur.

Sine partibus iuris qualitas: per concessionem: translationem: comparationem: remotionemq; criminis comprobatur. Concessio est qua per deprecationem vel purgationem nobis ignosci postulamus. Purgatio necessitate: fortuna vel imprudentia: haud consulto: factum esse arguit. Deprecatio licet consulto factum constet: pro pristinis tamen beneficijs: comparatione: translatione: aut criminis remotione ignosci postulat: Deprecatione utemur: cum etsi consulto factus esse dicimus: tamen pro pristinis beneficijs ignosci nobis postulamus: Ea officiorum ratione: et rebus iudicatis ignoscendi causam querat: ut si plura aut maiora officia: quam maleficia videbunt constare: Si nobilitate: officio: virtute se tuebitur: Si ea virtute: qua in se utendum dicit: in alios usus fuerit: Si alijs quoq; sibi in causa ignotum demonstrabimus: Si nulla ignominia iudex: si cum absoluerit: notabitur: Si

non nouum aut iniquum exemplū exteris aut posteris statuem⁹.
Fortuna: necessitate: ⁊ imprudentia querat: an culpa in eam ven/
tū sit: Quomodo vis illa vitari ⁊ leniri potuerit: **D**ilecturis que/
rem⁹: an quid contra facere potuerit expertus sit: nec fortuna aut
necessario: sed consulo factum demonstrabimus. Quod si fortuna
aut necessitate ad id ventus sit: an satis idoneā causę excusationē
afferre videat inquiremus. Qui motu animi se fugisse rationē edi/
cet: animi vitio nō imprudentia: necessitate: aut fortuna deliquisse
dicetur. Et ostendetur non satis presidij in fortune: necessitatis: ⁊
imprudentie excusationē debere esse: hec probationū seminib⁹: lo
co ratione: ⁊ tempore: in mediū adducto: dolo etiā gesta esse com/
probabuntur. **C**omparatione queretur: virum satius fuerit agere
id quod reus fecisse dicit: utrū venustius: facilius: conducibilius:
An sibi ei⁹ rei vindictę potestas fuerit. **R**emotione querat: is ne
in quem causa confert quantum ipse reus demonstrabit potuerit.
Quove modo honeste sine periculo resistere potuerit aperiemus:
an quod alieno inductu fecerit concedendū videat. **D**einde conie/
cturis proprio cōsilio factum esse ostendemus. **I**n que de fortuna
⁊ necessitate dicta sunt ad comprobandū vel diluendū afferentur.
Translatione queratur: iure ne crimen in eū transferatur: an eque
magnum sit: atq; id quod reus fecisse dicatur: virum in ea re pec/
candum fuerit in qua alius ante peccarit. **O**pportet ne de ea re iu/
diciū fieri: que in iudiciū non venerit. **A**ccusator interrogabit
quid futurum sit: si ceteris idem concedatur: ⁊ rem: locum: tem/
pus: ad augendi minueñdive criminis causa adducemus. **C**oncel/
sione reus se ⁊ deliquisse dicit: ⁊ se purgationis partib⁹ leuare ni/
tetur. **A**liud enim imprudenter: aliud necessario: aliud forte factū
esse demonstrare occupatus esse debet. **D**e Statu legali.

Legalis status ratio: in sex partes distributa est. **S**criptum: et sententias: **O**bsistentes leges: ambigunt: translatione: ratiocinatione: et diffinitione. **S**cripti et voluntatis controuersia est: cum scriptoris mens: cum scripto ipso dissidet: ut lex ait **L**iberi parces aiant: aut vinciantur. **N**um non aluit infans: buluscemodi causa oritur: **V**erum qui se scripto tutabitur. **C**omoditatem breuitatemque scripti cum laude enodabit: quicquid detestandum et periculosum sit a scripto recedere: **E**xemplis: rationibus: et auctoritate euoluet. **Q**ui vero scriptoris voluntatem seruandam dicit: aduersarij scriptum: cum partibus iuris alienum sit: improbabit: **N**uquidque esse dicet: scriptum et litteras sequi: scriptoris autem mentem negligere. **O**bsistentibus legibus lis oritur: cum altera lex vetat: altera permittit quippiam fieri: ut lex. **M**ulierem accusare non posse. et lex: **Q**ue elutionem et mortem filij prosequitur cum se maiorem probauerit ad accusationem admitti certum est. **S**ed in his considerandum an altera melius: atque equius iubeat: veteret: vniat: permittat: quippiam fieri: **O**bsistentem legem deinde enodamus: etiamque ad nostre cause commodum: iuris partibus trabemus. **E**x ambiguis oritur: cum in duas aut plures sententias scriptum interpretari potest: ut **T**itius: heres meus: sempronie uxori mee anulos decemque elegerit dato. **Q**uod in ambiguis: interpretabimur partibus iuris equum: aduersariorum iniquum ostendemus. **E**x translatione causa constat: cuius aut quod immutandum: quod indignum accusatore: iudicem: actionem: aut tempus asserimus: ut non debes apud pretorem: sed apud consulem fidei commissum petere: maior enim pretoria cognitione summa est. **E**x ratiocinatione controuersia constat: cum propria lex non repperitur: et simili utemur. **N**um enim de ea re nihil scriptum est ratione pronunciandum ducimus? **Q**ua queritur an quod in uno: in pluribus: quod semel sepius: quod ante postea: quod in parte in toto pronunciandum. **E**x diffinitione causa constat: cuius queritur: quo nomi-

ne factu appelletur: vt si rem priuata e loco sacro sublegerit. **D**ur/
finitione querendū ē: furtū ne an sacrilegiū admissū dicamus: **H**ec
omnia sepe decidunt: equis testibus: religioso iurciurando: signis
tabulis: fama: ac questionibus. **D**e testimonijs.

T frequens et prius necessarius testim vñs: co/
rum maxime attestationib⁹ comprobaf: quib⁹ pre/
clarum genus: spectata auctoritas: egregia dignitas
preclara fama: mores: probitas: fides: conditio: for/
tuna: et grauitas: omnib⁹ exemplo et ornamento ei/
se consuevit. **T**estes autem: aut voluntarij: aut electicij creduntur.
Voluntari⁹: vt timidus: inconstans: cupidus: milleq; passionib⁹ et af/
fectib⁹ prepedir⁹: refelletur. **V**ulta igit de anteactis: insecutis: lo/
co: tempore et rei qualitate interrogabimus. **E**osq; odio: gratia: pe/
cunia: precario illecebras confirmabim⁹. **E**ius autem rei: numerus: et
testium qualitas: argumēto ee poterit. **S**i enim iureciuli compro/
batus numerus testiū decrit: paucitate: nec vt spectatos testes ad/
mittemus: **S**ed vt inconstantes: et cupidos his argumētis refelle/
mus. **S**i enim testis superabundabit factionē et conspirationē di/
cemus. **S**i humiles producent et abiecti: aut gratia: aut metu: aut
pecunia corrupti dicentur. **S**i potentes gratiam oportet inceslere
Suultum crebris interrogationibus: vt aduersus fidem sue attesta/
tionis vacillat: decipiem⁹. **I**racundū vt cupide dicat: irrisione pro/
na: vel conuicio concitabimus: **A**mbiciosum: maiorum proprij: q;
meritis: honore et gloria: inflammabim⁹. **P**rudens rationibus re/
futandus: vel aliquo urbano dicto refrigerandus est.

De iurisiurandi veritate.

Redare iurisiurandi religionē excogitarunt maso/
res nostri: **V**aius enim ad decidendas lites reme/
dium habet et auctoritatē firmiorem: q̃ res iudicate.
Quod vel litigantiū pactione. vel iudicis aucto: ita/
te litem exercentib⁹ tradit. **A**d autē reijcimus. offerimus. exigimus

recipimusq. Receptum te dicere nulla acuet rartorum interpre-
latione improbū & suspitione plenū est: Paratus enī de causa sua
pronunciare irreligiose dicitur: nisi vita: fama: & morib⁹ se tueatur
Qui rejiciet a multis contemni iurisiurandi religionē dicit: Lum
enim Epicurus negaret deum rerum humanarum curam habere
Nec vlla harum passione affici. Qui desert modeste agit: cum cau-
se sue aduersariū indicem facit. Qui desertur si iurare nō vult: dicit
inuide ab aduersario queri: vt i qua causa vincere nō potest: quē
ri possit qui a causa cadere refugit iusiurandū nunquā deferat.

De Tabulis.

Abulas accusare & refellere ac scelus signatorum im-
probare consu etū ē. hic autem ignorantia allegabi-
mus: si aliquē signatorē defuisse dicemus. Aut prius
testatorē aut testem defunctū ostendimus.

De Signis

Ignis quāpluribus rem infectā factamq. cōproba-
bimus: his plus q̄ testibus credendū dicemus. Te-
stes enī: gratia: p̄caro: precio: metu: Simultate se-
penumero corruptas ostendimus. Signa eo pacto
rem: vt gesta est: exponere comprobabim⁹. Aduer-
sarius econverso nihil esse exemplo ostendet: q̄ malignus inter-
pres signis & cōiecturis deprauare nō possit. Si enī in loco admis-
si criminis deprehensus erubuerit: expaluerit: titubauerit: incon-
stanter locutus fuerit: conciderit: aliquid pollicitus fuerit: Conscia
maleficiorū hoc factum asserat: si nihil horum fecerit vsq. adco ad
maleficia p̄meditatū accessisse dicit: q̄ quottidiano vsu & cogi-
tatione confirmatus quid posset sibi accidere: nulla lese conscien-
tię signa demonstrauerit: Quare sine testibus indignū esse signa
vīm aliquā probationis habere.

De Rumore et fama.

Rumores primuli sermones in populo sine certo auctore diuersi dicuntur. Jam increbescentes. et iam adauctos: ac promulgatos rumores appellamus. Qui rumoribus et fame fidem adhibenda dicitur: publicum consensum civitatis: et commune omnium testimonium esse eam asserat: que nunquam nisi subsit aliquid exoriri exemplis demonstrabitur. Quod si virtute clarus reus iam habitus fuerit. accusator facta non iniquam hominum existimationem spectanda asserat: Sermonem enim sine auctore dispersum: eam dicitur: cui malignitas initium: augmentum credulitas dederit: quod etiam innocentissimo cuique fraude in inimicorum accidere posse falsa vulgantium exemplo demonstrabimus. *De Questionibus*

Tormentis nullam fidem adhibenda dicimus: quod reventiores alij alijs sunt in dolore: Quare considerandum est: quomodo: et quis tortus sit: an credibilia dixerit: an constanter perseveraverit. Accusator maiores nostros tormentis: et cruciatu corporis dicitur voluisse homines cogi: ut quod infamie: et mortis metu conticesceret: dolore facti cogere: uniusque noxii pena ceteris exemplum: et ratione bene beateque vivere afferat: haud ab re igitur sanctissimarum legum interpretes questionem fide non semper nec tamen nunquam habenda statuere. Res enim fragile et periculosa: que sepe veritatem fallat rati: qua ratione ordinem: qualitatem: modum: tempus: et personam consideranda esse censuerit. Si enim unius criminis noxii plurimi audiendi sunt a timidiore in dolore: et etate recetiore incipiendum est. Nec in omni tamen causa nisi cum capitalia et atrociora maleficia: que non aliter nisi tormentis explorari possunt. Prius enim verisimilibus argumentis: probationumque seminibus secundum personarum conditionem ad questionem deveniendum putant. Primo qualis vox accusati: sermo: constantia: trepidatio et opinio: finem questionis: cognitionis subtilitate afferre solet. Emeriti et veterani milites eminentissimorumque virorum filij et pronepotes

questioni nō subiiciunt. Qui etiā sine accusatorib⁹ in custodiam
recepti sunt: questionib⁹ cogendi non censent. his igit similibusq;
locis forenses causas cōprobare: et infirmare consuetum est. Ser/
mocinatus: et cōcionales plurimis varijsq; argumentationib⁹ spe
crande vel refellende sunt: de quibus hinc principio ducto plene
perfecteq; dicere incipimus.

De genere. Conacionali et Sermocinatio:

Noniam hacten⁹ de primo genere civilium questionū
cōfirmatione: narratione: et exordio dictū est. De cō
cionali genere iam dicendū videt. Cui tamen pluri/
ma cū sermocinatio cōia sūt: De his vna dicemus
Quib⁹ vtrū potius: aut quid potissimū querit. Pri
mo enim an faciendū sit deliberare consuetum est. Qd si due res
vna intercitant quid potius sectandū: et ex plurimis in disquisitio
ne concionis incidētibus: quid potissimū fugiendū sequendumve
sit hortari: debortari ve: de honesti utilis et tuti ratione consuevi/
mus. Tutū in vim: et dolū diuidit: que p cōmoda: et incōmoda a/
mini corporis et fortune cōprobant: honesta sola animi bonis id
ē virtute comprobant. Virtus aut est animi habitus nature mo/
do rationi consentane⁹. habitus vero absoluta: et constans est ani
mi perfectio: que per frequētes et volūtarias operationes fit. Hui⁹
partes quattuor sunt. Prudentia: Iustitia: Fortitudo: Temperantia.
Est autē prudentia bonarū et malarū rerum: aut vtrarūq; scientia.
Partes eius memoria qua que fuerunt anim⁹ repetit. Intelligen/
tia que sūt percipit. Providentia que ateq; sit quod futurū est pre
videtur. Iustitia est animi habitus pro dignitate cuiq; suum tri/
buens. Eius initium a natura profectum: legum metu: religione: et
cōsuetudine adauctū est. Nature lex ē qd quedam innata vis in/
seruit vt religionē: pietatem: gratiam: vindicationē: obseruantiam
et veritatem. Religio ē que superioris cuiusdam nature: quam diui
nam vocant: cerimoniam affert. Pietas est per quam sanguine con/

functis: patrie: et beniuolis: officium: et diligens tribuitur cultus:
Gratia in qua amicitiarum: et officiorum alterius memoria: et alterius
reimunerandi voluntas continetur. **I**ndicatio est per quam vis: aut
iniuria: et omne quod obfuturum est defendendo propulsatur. **O**bser/
uantia est per quam homines aliqua dignitate antecedentes cultu
quodam et honore dignantur. **V**eritas est per quam inmutata ea que
sunt: aut fuerunt: aut futura sunt dicuntur. **C**onsuetudine ius est quod
aut leuiter a natura tractum: aluit: et maius fecit usus: ut quod in mo/
rem vetustas vulgi produxit: quod genus est: **P**actum: par: indicatum
Pactum est quod inter aliquos conuenit. **P**ar quod in omnes equa
bile est. **I**udicatum de quo sententia lata est. **R**ege ius est quod in eo
scripto quod populo expositum est ut obseruetur continetur. **F**ortitu/
do est considerata periculorum susceptio: et laborum perperessio. **E**i⁹ par/
tes: **M**agnificetia: fidelitas: patientia: et perseverantia. **M**agnificen/
tia est rerum magnarum: et excelsarum ampla mentis administratio.
Fidentia est per quam magnis et honestis in rebus multum ipse ani/
mus in se fiducie certa cum spe collocauit. **P**atientia est honesta/
tis aut utilitatis causa: rerum arduarum et difficilium voluntaria: et diu/
turna possessio. **P**erseuerantia est in ratione bene considerata sta/
bilis et perpetua permansio. **T**emperantia est rationis in libidine
atque alios non rectos imperus animi firma: et moderata domina/
tio. **E**ius partes **C**ontinentia: clementia: et modestia dicuntur. **C**on/
tinentia est per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. **C**le/
mentia est per quam animus temere in odium alicuius concitatus: co/
mitate retinetur. **M**odestia est per quam pudor honestus: charam et
stabilem comparat auctoritatem. **N**unc vnde digressi sumus ad utili/
tatem reuertamur. **U**tilitas in civili deliberatione bipartita est. **S**ed
multo maxima pars ad commodum corporis reuertitur. **Q**uare uti/
litatis due partes videntur scilicet: **I**ncolumitas: et **P**otentia.
Incolumitas est salutis tuta: atque integra conseruatio. **P**oten/
tia ad sua conseruanda: et alterius obtinenda rerum facultas.

his igitur partibus ad diluendum vel comprobandum locos sum-
mendos arbitramur. Laudes vero et vituperationes: ex his locis
quos personis attributos. i. animi corporis et fortunę dixim⁹. Et
terum animi bona iam exposita rem confirmare et confutare pote-
runt. Fortunę quoque comoda pro affectu mentis in laudem: vel i-
gnominia trahent. Corporis autem comoda non natura: sed dili-
gentia nostra parta: velocitate: viribus: forma: dignitate: membro-
rumque proceritate et dispositione: vobis auxilio erunt. Comparatio-
ne. item prestantium virorum laus preclara efficitur. Summe quoque
res: aut magnitudine prestantes: aut nouitate prime: aut genere
ipso singulares: summam nobis laudem vendicabunt.

In Locionali demonstratioque genere exordiendi et enarrandi ratio:

In his autem duobus generibus civilium questio-
num. Principium a natura rei: auditorisque persona
aut a re ipsa trahemus. Narratione vero a rebus ex-
ternis: et animi tandem bonis exquirem⁹. Quę locis
superioribus caute confirmari vel dilui poterit.

De Argumentatione.

Iocos ex arte comparatos argumento corroborabimus
Est autem argumentum inuentum aliquod ex genere rem
probabiliter aut necessario demonstrans. Omnis
autem argumentatio: aut per appositionem: aut per in-
ductionem: aut per ratiocinationem tractanda est.
Hoc est per plenam argumentationem per imperfectam ratiocinatio-
nem: per imperfectam inductionem. Est autem inductio oratio que
de rebus dubijs captat assensionem. Dicunt autem (ut socraticis placet)
imperfectum epicierema sine medio orationem claudens: ut Socrates
apud xenophontem: et aspasia usus est. Appodosis euidentis probatio di-
cit⁹: ut furtum factum ab eo qui in domo fuit. Ratiocinatio est oratio ex
ipsa re aliquid probabile eliciens. Ea quicquid partita est. scilicet Expositio-
ne: expositionis comprobatione: ratione comprobationis: Exomatione:

et illatioe vel complexione. **E**xpositio est qua summatim ostendimus quod
 summati probare volumus. **C**onprobatio est ea que ostendit verum esse quod
 intendimus. **R**atio conprobationis est oratio ratione expositionis cor
 roborans. **E**xornatio est qua utimur rei honestande vel collocuple
 tande causa. **H**ec: **E**xemplo: simili: **R**ebus iudicatis: **A**mplificatio
 nibus et exornationibus constat. **C**omplexio est que breuiter concludens
 expedite partes argumentationis complectitur. **A**crum si expositio perspi
 cua est conprobatioe et ratioe supersedemur. **E**t Si summe sapientia pe
 tenda est: stulticia vitanda est: vehementer autem sapientia petenda est: ma
 ximo igitur ope stulticia vitanda est. **Q**uod si causa parum locuples
 erit exornatione relinquemus. **V**itia autem hec in expositione vi
 tanda sunt: ne quod ab aliquo fit: ab omnibus fieri dicamus. **N**eu quod
 raro fit nunquam fieri ostendamur: **N**eu aliquid rebus omittat: neu ad
 dat. **R**ationes non convenientes expositioni vitiose dicuntur: que non
 necessarie probabileque: que idem dicunt quod in expositione dictum est
 vel alteri cause convenient vitande sunt. **O**mnis autem argumē
 tatio vel necessaria vel probabilis esse debet: **P**robabile id est quod
 fere solet fieri: aut in opinione in positum est: **A**ut quod habet in se
 similitudinem quandam veri vel falsi: ut si mater est diligit filium. **S**i
 multitudo contrariis et partibus maxime spectatur. **I**n contrariis si
 his qui prudenter leserunt non ignosci conuenit. **H**is qui necessario
 presuerunt habere gratiam non oportet. **E**x paribus talis est: homo in
 doctus ut equus indomitus. **N**am ille nec habens: **N**ec hic rationi
 obtemperare vult. **O**mnino probabile aut signum est: aut credibile.
Signum dicimus cum sub aliquo sensu cadere potest: **A**credibile quod
 sola opinione auditoris conprobatur: ut nemo est qui non liberos suos
 incolumes cupiat. **V**el iudicato asseritur id est re auctoritate: aut iu
 dicio comprobata. **I**d tribus in generibus spectatur religioso. scilicet. comu
 ni et approbato. **R**eligiosum est quod iurati legibus iudicare. **C**omune
 est quod omnes sequuntur et probet: ut maioribus natu assurgamur. **A**ppro
 batum est quod cum dubium esset et quale haberi oportet: sua homines con

stituerunt auctoritate. Comparabile est quod i rebus diuersis si /
mitem aliquā rationē: imagine: collocatione: vel exemplo: cōtinet.
Imago est omnino demonstrans corporū aut naturarū similitudi /
nē. Collatio est oratio rē cum re similitudine cōferens. Exemplū
rem auctoritate: aut casu alicui⁹ hominis: vel negocij firmat aut in
firmat. Necessaria argumentatio p cōplexionē: enumerationē: aut
simplicē conclusionē tractat. Cōplexio est in qua vtrū cōcesseris re
prehendit: vt si improb⁹ ē cur vteris: Si prob⁹ cur accusas. Enu /
meratio est in qua plurib⁹ expositis. z ceteris ifirmatis vna relin /
quit: qui necessario confirmat. Cōclusio simplex ex necessaria cō
secutiōe conficit. vt Vos me hoc fecisse dicitis ego tunc trās mare
fui relinquit ergo vt nō mō nō feceri: sed ne quidē facere potueri
his igit similibusq; locis omnis necessaria z probabilis argumen
tatio elicienda est.

De Amplificatione z prima sua parte Lobortatione.

Amplificatio in Lobortationē: z cōquestionē diuidi
tur. Lobortatio est oratio auditoris animum ad
indignationem concitans. Primus locus sumit ab
auctoritate cū ostendit quantē cure ea res fuerit dijs
imortalib⁹: qui locus sumit ex Sortib⁹: oraculis: va
ticijs respōsis: ostētis: prodigijs: regibus. sapiētissimis hominī /
bus: senatu: populo: legū scriptorib⁹. Secundus ad quos pertineat
queve bona attingat: cōmemorat. Tertius. quid si idē omnib⁹ cō /
cedat: multos eiusdē audacię futuros exēplo aperiet. Quarto mul
tos expectare quid statuat vt illius exemplo audaciores z impune
ad maleficia accedāt. Quinto ceteras res cōsilio etiā vbi acciderit
corrigi posse: hoc nisi prouideat ne accidat: frustra auxilia implo /
rabim⁹. Sexto volūtario facinori haud veniā cōtribuendā: imprudē /
tię nōnunq; cōcedi cōuenire. Septimo maleficiū: tetrū: nephariū:
crudele: tirānicū: vi z manu gestū: ab equali: iure alienū ostēdem⁹.
Octauo ab immanissimis barbaris z bestiis remotissimū: cū factū vi

cetur in maiores natu: in hospites: i vicinos: in amicos: in eos q/
 bus cū vitam egeris: in mortuos: claros: nobiles: honore vsos: in
 eos qui neq; alienū ledere: neq; se defendere potuerūt. Nono cō/
 paratione hoc atrocius demonstrat. **D**ecimo que ante rem in re z
 post rem sunt colligim⁹. **U**ndecimo ostendimus ab eo factū a quo
 si alius fecisset prohibendū erat. **D**uodecimo indignemur q no/
 bis primū acciderit neq; ante alicui cōtigerit. **T**ertiodecimo iniu/
 rie cōtumeliā iunctā demonstrabim⁹. **Q**uartodecimo oram⁹ q au/
 diūt: vt iniurias nostras ad res suas referāt. **Q**uintodecimo dici/
 mus inimicis etiā: z hostib⁹ nostris que nobis acciderint indigna
 videri. **D**e cōquestione amplificatiōis parte secunda.

Conquestio est oratio auditoris misericordiā captās
Prim⁹ loc⁹ est p que quib⁹ in bonis fuerint: z quib⁹
 in malis sint ostēdūt. **S**ecundo in tēpora distribuit p
 que quib⁹ in malis fuerint: z futuri sint cōsideratur.
Tertio carptim vnūquodq; deplorat incōmodū vt i
 morte filij: pueritie: delectatio: indoles: amor: solatium: educatio.
Quarto res turpes: humiles: z illiberales pferunt. **Q**uinto preter
 spem i miserijs demonstrat esse. **S**exto preter merita in luctu posi/
 tū aperiem⁹. **S**eptimo oram⁹ vt de his q chari sunt cū vos viderit
 recordent. **O**ctauo modū quo crimē admissū ē declaram⁹. **N**ono
 qd oportuerit: nō esse factū: vt nō extremū spiritū ei⁹ accepi: nō se
 pulchrū cōdidi. **D**ecimo ad mutas. z exptes animi res oio referet
Undecimo inopia: infirmitas: solitudo: demonstratur. **D**uodeci/
 mo liberorū: aut parentū: aut sepeliendi corporis sui cōmendatio
 fit. **T**ertiodecimo disiunctio eius quo cū libētissime vixeris depla/
 ratur. **Q**uartodecimo q ab his quib⁹ minime cōueniat male tra/
 ctetur. **Q**uintodecimo humili z supplici orōne oram⁹: vt nostri mi/
 sereant. **S**extodecimo nō nostra s; rei p. z eoz q nobis chari sūt in/
 cōmoda deploram⁹. **D**ecioseptimo animū nostrū i alios miseri/
 cordem: amplū: excelū: z patientē incōmodorū: significamus.

De Conclusionē Inuentionis: parte quarta ⁊ vltima.

Conclusio id est exitus: ⁊ determinatio totius orationis tripartita est. Nam constat enumeratione: indignatione: ⁊ conquestione. Enumeratio est per quam colligimus: ⁊ ordine cōmonemus quibus de rebus verba fecerimus: In qua a confirmatione summemus initium. De varie citabuntur vt artificij suspicionē: rediū ⁊ facietatē effugere: ⁊ memoriā reficere: quod artificiosius est: Et quid contra aduersarium dixeris: quidve contra afferatur ostēdemus: vt cōfirmationis: ⁊ reprehēssionis iteratione memoria reintegrē. Enumerare autem poterim⁹ ex nostra persona: Tum vero personā: aut re aliquā inducere: vt quid quoquo loco dixeris admoneas. Tum etiā personā: aut rem aliquā inducere cui totā enumerationē cōdones. Alias autem argumētationes sigillatim transire. Alias ad partitionis singula genera referre. Alias ab auditore que desideret quere: re. Alias hec facere per comparationē suarū ⁊ contrariarū argumētationū: In enumeratione aut id eligat quod erit grauissimū. In indignatione: ⁊ cōquestione animū auditoris: mitē misericordemqz: aut asperū et imitem ostēdemus. quo facilius ad indignationem: conquestionē corū animos exsuscitare possimus:

De Dispositione ciuiliū questionū parte secunda.

Superest vt de secūda parte rhetorice id ē de dispositione dicam⁹. Ea est que certo in loco inuenta dīgerit. Dispositio quippe duplex ē. Altera nāqz artis precepta: Altera casū tēporis sequit. Ut si a narratione: aut ab aliqua firma argumentatione. Vel si scōm principiū a cōfirmatione incipiam⁹: Cui narrationē si ratio postulat subdamus. Si cā nostra magnā videbitur habere difficultatē: vt nemo equo aīo principiū audire possit: a narratiōe incipiemus: ⁊ ad principij sententiā: si comodū videbitur mox reuertemur. Si narratio parū p̄babilis erit ab aliqua firma argumētatione ex-

ordiemur: In cōfirmatiōe z cōfutatione firmas argumentationes
tū mediocres nuperrime firmissimas adducem⁹. Que autē ab in/
stitutione artis proficiētiū partiū orationis z argumētatiōis ordi/
nē seruabit. Partes item exordij: z singula quęq; mēbra huius ar/
tis ratione digeret.

De Elocutione civilium questionū parte tertia z vltima.

Erum nūc iā ad vltimā hui⁹ artis partē. i. elocutio/
nis pcepta hinc nos cōuertam⁹. Orationū characte/
res dicēdi: figurę ac formę tres sūt. Grauis. s. que
etiā: materia: psonarū qualitate: graui z magna con/
structione numeris modulis: amplificationib⁹: z ex/
orationib⁹ cōstat. Mediocris que humiliora: nō tū infima in/
serit. Attenuata que vsq; ad puz z quotidianū descendit sermo/
nem: Quib⁹ generib⁹ elocutionū: materia: sentēijs: psonis: z nu/
mers etiā vates libros suos distinxere. Leterū proxima vitia vi/
tauda sūt Suffulta enī turgida: z dissoluta: z fluitans exanguis ac
arida oratio detestanda credit⁹. Que his rebus fugere poterimus
que gravitatē: fidem: dignitatē orationi: Dignitate: Compositio/
ne: z Elegantia accomodare solent.

Legantia: que facit vt vnūquodq; pure z latine dici/
videat⁹: In Latuitatē z Explanatione distributa est.
Latinitas sermone prolatione z scriptura purū: con/
grua structura cōseruat. Barbarismū enim z soleo/
cismū vitare docet. Soletōn verba consequenti vel
superiori: aut vtriq; non accomodat. Barbarissimum verbū vitiose
effert. Explanatio vsitatis verbis: z ppijs aptā z dilucidā reddit
orationem. Usitata diuimur: que quotidiano sermone: z trita do/
ctorum consuetudine noscuntur. Propria dicuntur: que eius rei
verba sunt: aut esse possunt qua de loquimr.

Compositio: ē que hyātu ⁊ traicctione vitatis omnes partes elocutionis gēles: ⁊ ppolitas facit. **Q**ue qdē cōpositio: nisi diligēt sit ab oratore obseruata omis pene splendor vboꝝqꝫ concinitas tota intereat ne/ cesse ē. **Q**uid enī sine cōpositōe elegantia: aut vboꝝqꝫ ordinatiōes valeant: nō satis intelligo. **S**z qm̄ hec cōposi/ onis pars in tris apud oratores reppiat diuisa partes: ordinē: iun/ cturā: ⁊ numerū. **I**n p̄mis iuncturā: quia circa litteras: cōsistit ⁊ syl/ labas: duxi expediendam. **De Iunctura**

In iunctura igit: que apta quedā: atqꝫ concinna litte/ rarū syllabarūqꝫ i contextu verboꝝ est collocatio: ab omni offensione aurīū procul remota: multa sunt vi/ tia fugienda: que a **S**ocrate ⁊ a **T**heopompo sūmo studio sūt vitata: a **C**icerone aut ⁊ demosthene: nō nisi cum nimis frequent in orationē incidunt. **S**epe etiā si modeste intercurrent: orationē nūc molliorē: nūc grauiorē efficiūt. **N**ā vt i saporibꝫ que/ dā interdū suauit amara sūt: sic in orōne aliqua asperitatis interso/ nantia magis grata est. **U**nde si vel sententiā necessitas exigeret aut pūctis quibusdā cursus distingueretur vocaliū nec spiritu vno nec eodem proferretur: modo id raro ⁊ modesto fieret: non modo hoc non rep̄ebendū esset: sed quandoqꝫ etiam laudandum. **P**rimū igitur ex ordine p̄ceptū est tale. **L**auendū esse: ne cre/ ber vocaliū concursus: qui biantem in consonā atqꝫ insuauem ex/ primendi sonoritātē pareat: incidat in oratione: quod sit si p̄ce/ dens in vocali terminet dictio: ⁊ sub equens ab eadē aut alia inci/ piat vocali: quod maxime in **A** **E** ⁊ **O** vocalibus: quia maiorem ha/ bent sonum: erit euitandū. vt **A**mo amantē decem. **R**estram lau/ do amicitiam. **E**gredere ex domo aliena. **E**gredere ex vrbe elata. **V**ocales vero que magis exilem habent sonū: minorem faciunt biatū. vt honora illustres viros. **E**xcolite virtuosos homines. **N**ō tamen magis inconcinne vocales sese recipiunt: q̄ si cēdem cōcur

rant. vt Sollicita auferantur M^ariam. Elige egregios bellatores.
Conueni irritantes ad discordiam ciues. Comu vnicum in castris
extat. ¶ Secundū est præceptū: q̄ multarū similiter litterarū cō/
cursionem effugere debemus: que quandam vel legendo vel pro/
nunciando difficultatē afferre vident. vt Jacob bonus & Job bea/
tus: dei leges diligenter obseruarunt. David diuinos dedit psal/
mos. Joseph fuit pharaonis intrerpres a fratribus facinorose vē/
ditus. Animaduertat Titus tyrannus que perpetravit: & penitebit
tandem tantę tyrannitatis. Semiucaliū vero litterarū concursio
nes præter .x. modicam videntur vel legendi vel pronunciandi dif/
ficultatem afferre. vt Christum dominum nostrum maximum nos
omnes homines summo opere debemus excolere. X vero quia dua
rum in se litterarum vim & sonum complectit: difficilem ac biantē
in concursione videtur afferre pronunciationē. vt Libartagenensū
dux Xantippus trux: felix Xerxes: & virtutis lux Xenophon fuit.
Similiter .x. & .s. ineptam pronunciationē reddunt. vt Deceptus
Xerxes grecie bellum intulit. Unde non solum in verbis diuisis:
sed etiam in compositis .x. & .s. litterarū vitandus est concursus.
Quare si forte accadat: vt hec prepositio ex cum dictione ab s inci
piente componat. s. littera de medio est abicienda: vt exurgo: ex/
ulto & similia. Nec solum in his duabus litteris magna est asperi/
tas: sed R etiam & I si crebre concurrant: iuncturā deformem cau
sant. vt Nunc suauissime suadebat: nunc vero terribilis tutoribus
suis satis grauis erat. Omniū itaq; litterarū siue vocaliū siue con
sonantium nimie concursiones vel assiduitates euitandę sunt: que
insuauem profecto sonoritatē reddere solent. ¶ Tertiū præceptū:
Quod sillabarū similiter earundē & consimiliū concursiones & ni
mie assiduitates sunt euitandę: quoniā nō tā insuauē q̄ ineptā red
dunt orationē. vt Cassius curās custodire cōmunē commoditatē
& ceteri etiam de re certa certantes Cæsarem ceperunt. Item meę
mētis memorię modū ita iponā: vt meę meditationis me minime

peniteat. **I**te Poete potentia ponentes in possibilibus et bone /
stis rebus laudantur. **I**te Civitas que a regibus regitur: regio a /
more foelix est. **S**imiliter Ne idem sit dictionum immediate se se /
quentium exitus cavendum est. **I**llorum bellatorum ac imperatorum
fortuna laudatur: quorum probitas civium optimorum saluti inten /
ta est. **I**tem Fortunatorum imperatorum optimorumq; rectorum vir /
tus magis quam fortuna laudatur. **S**imiliter ne sequens dictio ab ea /
dem incipiat syllaba in qua precedens terminatur perspice. **I**lle
legit. Amor mortalis in te integer est. **Q**uod quidem vitium non /
nulli Ciceroni obiecerunt: sed hoc vitium non est attribuendum si
gravitatis causa fiat: nisi cum hoc dicendi genere crebro utamur.
Quartum preceptum: quod etiam dictionum nimia concursio et al /
siduitas diligenter est evitanda. et non est rationis ratio rationem
illi adhibere: qui in sententijs ferendis ratione non utitur. **N**emo
quidem ita eloquentie ignarus est: cuius animus non fastidio ali /
quo afficiatur si quod huiusmodi audierit: nisi ornatus causa: et
repetitione: complexione: traductione: conduplicatione: continua /
tione et huiusmodi in orationem cadant. **D**ictionibus equidem ex
omnibus grammaticae orationis partibus sumptis uti debemus: lon /
gis: suavis: dilucidis: sonantibus: electis: idoneis: commodis: proprijs
aptis: concinnis: usitatis: ut oratio ita splendens: idonea: et resonans
ex ipsis efficiatur: quod aliqua verborum obscuritas: aut orationis difficul /
tas in dicendo non committatur: que vel auditorum aures vel legentium ani /
mos aliquando offendere possit. **Q**uintum preceptum: **Q**uod nimia
verborum suspensio et plixitas in oratione est vitiosa: que res tam etsi
in premissis interdum concedatur: in ceteris tamen orationis partibus rep /
bendi solet. **S**extum preceptum: **N**on figura que thesaurus dicitur in sim /
plicibus non utamur: nec in compositis nisi in quibus apud antores id primi /
sum sit: ut postea vero quod postea quod vero. **I**namque vice: per iuicemque. septemque
triones: pro septentrionesque. satis boni viri officio fecit: per satis /
fecit. **E**t quedam ad hunc modum a nobis dividuntur propterea non repre /

benduntur: q̄ a summis poetis ⁊ oratoribus sunt recepta.

¶ Septimum præceptū. hoc inter cum ⁊ tum refert: ⁊ tum dupli-
catum. vt multis locis admonet Cicero: Quod ea particula oratio/
nis: cui hec coniunctio cum antefertur: vel causam: vel concomitan-
tiam: vel id quod apertius est certiusve significat: vel temporis po-
ritatem: vel maiorum rerum dignitatē. Tum vero aut officium an-
tecedentis cause: aut alternationē: aut rem minus notam: aut tem-
pore posteriorem importat: aut minore dignitatē ac momentū af-
fert: nisi aliquid sequatur: quod huic rationi aduersetur. vt potius
multo magis studiosius: ⁊ que sunt huiusmodi. Exemplum primi
Cum tuo in me amore summo: tum beneficio semper tui memoriā
p̄ me feram. Exemplū secundi. Cum mutuo inter nos amore: tū
reipub. causa p̄petua rerum omnium societate deuincti sumus. Ex-
emplum tertij. Cū tuis in omnes beneficijs: tum voluntate in po-
sterum prona ad omnia viri officia pater patrie iure optime dice-
ris. Exemplum quarti. Cum dicit temporis prioritatem. Cum oli
in parentem pietatē insignē animaduertimus: tum in patriā non
minore studio futuram speramus. Exemplū quinti. Cum vitam p̄
tua salute: tum opes omnes profundere nunq̄ dubitabo. Quod
si tum in eadem oratione geminetur aut in diuersis: concomitan-
tiam sine differentia signat. vt Cicero tum natura: tum consuetudi-
ne ad omnes res honestas flammato studio rapiebat. Sepenume-
ro tamen nimia obeundi negocij oportuna celeritate oppressi: aut
occupationibus alijs distracti: aut parua adhibita diligentia: incō-
sulte in concursione ⁊ assiduitatem: vel litterarum: vel sillabarum
vel dictionū vel vtrarūq; incidimus. Quod etiam apud Ciceronē
cum eloquentie principem: tum etiam harū compositionis ratio-
num ⁊ præceptorū optimum artificē aliquando comperiemus: sed
tamen est curandū diligenter: ⁊ quoad fieri possit: vt ipsa concursi-
onis ⁊ nimia assiduitatis vitia declinemus.

De Ordine.

Quod est quedam verborum orationūq; inter se: vel naturalis vel artificialis dispositio. **C**irca quē obseruandū ē: et sit hoc octauū in ordine nostro p̄ceptū. Quod semper oratio crescat et augeatur: vt quod sequitur magis eo sit quod antecedit: vt **N**obilis et egregius. **M**agnificus et illustris. **C**rudelis et inhumanis. **S**ur et sacrilegus. **A**ugeri quidem vult oratio et insurgere: non minui. hoc verū cū verba ad eandē sint rem relata. **Q**uod si ad diuersas: nullū admittit vitium: qui ab hac ordinis ratione discedit: vt cum alium sacri legum prius dixeris: alium dehinc furē appellas. **E**xaugende autem ac multiplicande orationis ratio: triplex reperitur apud oratores. **U**na que pertinet ad vnicā orationē multis verbis coadornatam. **A**ltera que ad plures multis ex partibus grāmaticę oratiōis amplificandis. **T**ertia que est accomodata epistolis et orationib⁹ atq; ceteris oratorū dicendi rationibus: non solum verborū copā exaggerandis: verum etiā negocijs rerū locupletādīs. **P**rima ergo coaugmentande orationis animaduersio est: vt in nostra oratiōe coaceruemus: multa nomina substantiua v̄l propria vel appellatiua: aut etiam adiectiua: positiua: compatiua: et suplatiua: aut verba personalia aut impersonalia: aut participia in omnib⁹ temporibus posita: aut gerundia vel supina: aut p̄nomina primitiua aut deriuatiua: aut aduerbia positiua compatiua et superlatiua: que dictiones huiusmodi ita gradatim collocant: vt alteram altera et aliam alia subsequant: que maiorem vim et efficaciorē vebementiā imponet: et orationis sententiā magis adauctā efficiet. **E**t in hoc exemplo. **C**um iustitiā eam ipsam apertissime constare videamus: ex q̄ oppida: ciuitates: provincie: nationes: regna: atq; imperia gubernantur: conseruant: amplificant: omnem igitur cogitationem: diligentiam: actiones: fortunāsque nostras: nos deniq; totos libet exponere debem⁹: vt ea ipsa iuris equitas diligenter excolatur. **D**e

secūda coangnērande orātiōis specie exemplū tolle. v̄t Ego pro/
pter magnū Liceronis in me amorē: ⁊ propter insignes eius vir/
tutes: atq; propter magna ⁊ multa sua benemerita cum plurimū
diligō. Item Ego enim cum propter magnum Liceronis in me a/
morem: quem semper optimum fuisse cognoui: tum etiam sua erga
me benemerita: quę ab ipso quidē multa ⁊ magna recepi: cū pro/
fecto mirifice diligō. Ecce quomodo oratio p̄cedens ex relatiuis
interpositis multiplicatur. Sic enim ex omnibus orationis parti/
bus oratio multiplicari potest: Sed de omnibus ponere exempla:
item et de tertia augmentande orationis specie: non tam prolixus
est q̄ laboriosum. De hoc autem relatiuorū exemplo ⁊ alijs oratio
num partibus: circa multiplicandas orationes: quomodo oportu/
ne concurrant in suis proprijs dicetur locis. Nonum p̄ceptū:
Quod dignitas rerum attendi debet ac nature: vt quę in eodem
genere dignitate nature p̄stant: ea minus dignis in oratione an/
teferantur: vt viri feminis: ortus occasui: dies nocti: secunde res
aduersis: honeste turpibus. ⁊ multa ad hunc nature modum simi/
lia: hoc verum cum aliqua verba sese immediate sequuntur:
Nihil enim impedit: si a se distantia fuerint: ⁊ in diuersa orationis
posita parte: aut ad diuersum tempus ordinēq; relata: quę mino/
rem dignitatē habeant posse digniorib⁹ anteferri. vt in hoc exem/
plo. Cum ingens agmen prius mulierū: de hinc viroꝝ in manus
hostium peruenisset: secuta est subito cunctis in rebus capriuitas.
Idem in separatis videri multo facilius est. Decimū p̄ceptū
Cauendum est ne verba in oratione ociosa sint: ne superuacua: ne
nihil agentia. quod viciū qui evitare volet: semp genus suę spe/
ciei anteponet. vt Castor ⁊ pollux: fratres gemini cū finitimis bel/
lum gerebāt. Supuacue igit ⁊ inepte diceret gemini fratres. Nā cū
omēs gemini fratres sint: nihil op⁹ erat: cū gemini dixisset fratrea
adiungere. Cxj. Qd verba reb⁹ de quib⁹ loquimur sint accomodata
ne plus minusve q̄ dignitas rei postulabit significare videantur:

Nam qui agricolā illustre: aut regem parvū inter laudandū appel-
lat: non mediocriter viciū incurrat: quoniam illic adiectivū amplio-
ri: hic angustiori q̄ rei natura poscat utatur. ¶ **Quod** decimus: Qd
non abutamur vniū verbi significatione pro altero: in quib⁹ nul-
la similitudo reluceat. ut si fundū eruditū appelles: aut milite sine
armis instructum incedere ad bellum dicas. ¶ **Opus** itaqz erit pro-
pria significationem verborum a grammaticis repetere: et rerum
naturas consulere: quis ornatus rebus de quib⁹ sit accommodan-
dus. ¶ **Decimum tertium**: Qd inter adiectivū et substantivū ali-
que interponant dictiones: que profecto ex omnibus partib⁹ grā-
maticę orationis comodissime summi possunt. ut **Amplissimam**.
Ul. **I. L.** facultatem rationeqz dicendi ingenio studio atqz doctri-
na consecutus est. ¶ **Item** **Summā** equidē **U**l. **S**aria leticiam suscepit
cum sibi ab angelo filiū dei se pariturā nunciatū est. ¶ **Item**. **T**am
multa legisti librorū volumina q̄ in virum tandem peritissimū
enastisti. ¶ **Item**. **M**agnum supra vires onus desumptū: qui de reb⁹
divinis dicturus sum. ¶ **Ca**uendū tamen ne nimium abinvicem se-
parentur: q̄ orationē obscuram faciant. ut in hoc exemplo. **N**ulla
satis probata apud ciues suos virtus est. ¶ **N**on tamen semper cō-
cinnū esse videtur: q̄ adiectivū a substantivū intermediamus: si me-
liorem presertim sonoritatē habere videatur et continuo collocen-
tur. quod evenit potissimū: si adiectivū et substantivū in genitivū
positū: aliud adiectivū et substantivū cui subordinat: fuerit inter-
locutum. ¶ **A**ut enim adiectivū comparativū vna cū substantivū fue-
rit in genitivū positū. ¶ **A**ut cum aliquā magnā alicuius rei vehe-
mentiam importet. ¶ **E**t etiam aliquando adiectivū positivū vel su-
perlativū in omnibus casibus positū decenter cōtigue tractari po-
test. ¶ **S**ed potissimū participia omnis temporis cum in concomitā-
tia vel subsequētia continentur: sine intermediatione collocari so-
lent. ¶ **E**xemplū de adiectivū et substantivū in genitivū posito. ut
eximia pristini nostri amoris magnitudo me vehemēter adhortat

vt par mutui beneficij retributio a me tibi referatur. **I**tem. Excel/
lens tue familie dignitas: et preclarus spectate virtutis splendor:
et exardescens fruende virtutis desiderium ad studiū te plurimum
incitare debent. **E**xemplum vbi adiectiuū comparatiuū cum sub/
stantiuo in genitiuo ponitur. vt neminem video callidioris inge/
nij: perspicacioris intelligentie: accuratioris excogitationis: ingeni/
osioris scientie: studiosioris diligentie: amplioris doctrine: presta/
tionis eloquentie: q̄. **D**ī. **T**. **L**. extitisse. **E**xemplū vbi magnā ve/
hementiā importat: quod contingit in ablatiuo. vt. **Q**ui egregias
bonarum artium disciplinas summa voluntate: accuratissima con/
templatione: et quotidiano studio complexi sunt: eas quas exinde
sperarunt emolumentorū rationes faciliter consecuti fuerunt. **E**x/
emplum vbi adiectiuū positiuum ponitur cum substantiuo in o/
mnibus casib⁹ sine intermediatiōe. vt **M**arcus Aurelius vir of/
ficiosus et prudens: cuius virtus tante est intelligentie: tante inte/
gritatis: tante constantie: tanteq; modestie: vt ei tanq̄ fido socio
et homini sapienti plurimū debeam. **I**llum igitur ad te proficiscen/
tem vt hominem rectum et ingeniosum artificem: ita tibi commen/
do vt meum affinem et gratum hominē. **N**am et ego ipso claro ge/
nere nato: et insignibus moribus expolito: atq; alijs magnis virtu/
tibus preedito in omnibus meis negocijs familiariter fretus sum
Exemplum de adiectiuo superlatiuo. vt **L**ucius **C**rassus vir peritis/
simus: cui⁹ vt hominis integerrimi fides mihi explorata est: a me
plurimū diligitur. nam et sibi tanq̄ homini amicissimo et procura/
tori vigilantissimo rationes meas agendas libenter cōmittere so/
leo: nec vnq̄ ipsum optimum amicū derelinquam: quemadmodū
ego ipso **L**ucio **C**rasso viro officiosissimo viro familiarissime: ita
etiam a te peto: vt causę sue tanq̄ si mea res ageretur: te maximo/
pere accomodare velis: quo gratius mihi nihil efficere poteris.
Exemplum vbi adiectiuā participia omnis temporis sine interme/
diatione ponuntur. vt **L**um in **S**enatu causam tuā agere cepisset:

Salustio decernente: consulis audientibus: prefectis legationi
bus: ceteris magistratibus sanctoribus: senat⁹ est dimissus: obmis
sis etiam alijs creandis magistratibus: Itaq; res in alium die de /
lata est: de qua quicquid actus fuerit te certior reddam. *De /*
cimumquartū preceptum. Quod orationes ab adiectiuis sepius
q̃ a substantiuis incipere debeamus: et hoc a positiuis comparati
uis et superlatiuis: simplicib⁹ et compositis. Item a relatiuis sub /
stantie et accidentis. Itē a participijs in ans vel in rus vel in dus
vel in tus desinentibus. Item a pronominiibus primitiuis et deri
uatiuis. de quibus omnibus exempla per ordinem sequuntur.
Exemplū de adiectiuo positiuo. *Magnum* ego a te beneficiū me re
cepisse profiteor: pro quo vniuersam meam tibi operam deferō.
Item *Immortalia* enim in me benemerita liberalissime profecta
sunt: que nulla vnq̃ mea delebit obliuio. Exemplū de compara
tiu. *Maius* mihi officiū prestare non potuisses: q̃ illud quo tu
me hodierna die amicissime perornasti. Exemplū de superlati
uo. *Maximum* profecto illud tuum erga me promeritū: quo ego
a te cumulatissime exornatus sum: reputo mihi summū summi ope
re gratissimū. Exemplum de adiectiuis compositis: vt perimul
ta: permagna: perclara: permaiora: perclariora: q̃maxima: q̃iocun
distima: q̃amplissima. Exemplū de relatiuo substantie. Qui ti
bi ex me fructus debentur: cum idonea mihi facultas offeret: eos
profecto q̃superiores suscipies. Exemplū de relatiuo accidentis
Qualia enim ab alijs officia recepimus: talia plerumq; reddere so
lemus. Exemplū de participio in ans. vt *Inuigilantes* virtutib⁹
homines et bonarū artium studijs ingiter insudantes: maxima sem
per sui beniuolentia prosecutus. Exemplum de participio in rus.
vt *Daturum* operam virtutibus Albertum nostrum q̃ scribis: mi
rum in modum gaudeo. Exemplū de participio in dus. vt *Ex*
colendus ab omni hominum genere penitus est *Exhaustus*: qui o /

minum hominū est conditor et bonorum largitor. **E**xemplum
de participio in tus. ut **C**onsecutum se opera mea commoditates
q̄ plurimas **C**iceronē tibi rettulisse vehementer igitur. **E**xemplū
de pronomine primitiuo. Ego semper tibi amicissimus esse volui:
quia tu me semper plurimum peramasti. **I**tem. **N**e quidem in a/
micitia si aliquando experiri volueris: amicum profecto tibi com/
peries optimum atq; paratissimū. **E**xempluz de pronomine de/
riuatino. **N**eque quidem diligentia tibi semper futura est paratissi/
ma: quia tuā in me beniuolentiā cognoui mihi semp̄ q̄ promptissi/
mā. ¶ **D**ecimūquintū preceptum. **Q**uanq̄ ab adiectiuo appposito
vel supposito principium summere orationis commodissimum sit
quia tamē aliquando accidit ut dictiones alię multipharie nō mi/
nims in orationis principio optime iacere et pulchre resonare viden/
tur: non incommodum visum est ab eis principium orationis cō/
stitui posse: quę profecto dictiones ex omni genere atq; manerie
octo partium grammaticę orationis commodissime sumi potue/
runt: vbi adiectiuationes non tibi commode succedent: quod per
plura videre exempla pulchrum iudicabis. **E**xemplū de nomine
proprio in principio orationis posito. **B**rutus quem in his tibi lit/
teris commendo: cum mihi sit omnium amicissimus: tum etiam
maximis est virtutibus exornatus. **E**xemplum de nomine appel/
latiuo. homines enim illos quos duplices esse cognoui: ut vnum
verbis dicant: alterum autem re sentiant: nisi ipsi aliqua probabili
forasse ratione ad hanc fictionem compellantur: apud me semper
per parū valere debere cōstitui. **E**xemplū de verbo actiuo. **A**ma/
bo te semp̄ atq; summope diligā: quoniā tu omnia p̄ me liberaliter
effectisti. **E**xemplū de passiuo. **V**ideo: eni te videre cū tuas lego
litteras: sed doleo cū appello: immerito a te negligens: cum scri/
bendi facultatem non habuerim. **E**xemplū de verbo inter est. ut

Interest plurimum viroꝝ prudentium internoscere que ad corꝝ
rempub. recte gubernandam pertinere videantur: Exemplum de
verbo placet ⁊ similibus. Placuit semper ac libuit maximopere
principibus sapientibus accuratissime perscrutari: quid superiori/
bus alijs principibus acciderit: vt suppediter eis quid eueniet aut
eos agere oporteat. Exemplū de gerundio. Agendum est assiduo
vt officiosum aliquid consequamur. Exemplū de supino. Rela/
tu multorum nobis significatum est maximū officiosum te virum
esse factum: quo plurimū certe gaudemus. De participio supra
in proximo dictū est pꝛecepto. Exemplum de pꝛepositione. Ad.
x. cal. Dñi ad urbem cum venissem vt de multis ac varijs rebus
tecum cōmentarer: te reperire non potui, quas igitur res te coram
agere volebam: per litteras absens breuiter significabo. Item ex/
tra iocum sunt ea pꝛofecto que tibi scribo: que certe sunt a te dili/
gentissime consideranda. Item. Post deum nostrum omnipoten
tem ⁊ parentes qui me genuerunt neminē habeo: quem magis te
diligam: magis excolem: magis obseruem: neq; maiori q̃ te beni/
uolentia complectar. Item vsq; quo spiritū perducere potero non
cessabo me tibi gratissimum demonstrare. Item. Ab omnibus ho
minibus hī merito deridentur: qui clarissimas bonarum artū di/
sciplinas vilipendunt. Item. Coram te cum affuero ea tibi decla/
rabo: que ⁊ gratissima fore ⁊ cōmodissima tibi videbuntur. Itē. de
omnibus rebus que ad te pertinent: quasq; mihi curandas pꝛece/
pisti quid egerim ex his litteris cognosces: quas tibi Gasparinus
meo nomine consignauit. Exemplū de aduerbio. Heri literas ad
te scripsi: hodie vero atq; nunc de te cogito: cras etiam meis te lit
teris vīsitaro: diligenterq; res tuas pertractabo: vt aliquando in/
telligas me semper ⁊ iam olim de tuis ornamētis ⁊ cōmodis ma/
ximopere cogitare. Item Verū enimvero nisi tandem meliorem
viuendi constitutionē desumpseris: conspicio te maxima subiturū
incōmoda. Itē. Forsitan parua hec incōmoda quib⁹ impꝛesentiaꝝ

afficeris: in maximuz tibi enolimentuz in posteruz redundabunt.
Ite Dix fere me contineo quin ad te aduolem: et ea tibi significet:
que si feceris tibi plurimū conducent. **Exemplum** de interieccio/
ne. heu mihi cur ego tuis omnibus incōmodis non assueri. nam
maximis te profecto curis atqz molestijs fortasse liberaſsem. **Ite**
hem bone Jesu ita exoro vt nobis perpetuo sis adiumento. **Item**
Pape ita ne se res habet vt narraſti Marce Tulli. **Ite** Atat quas
huius noſtre reipu. futuras iminentes calamitates narraſt Semprio/
nius. **Ite**. Vba ita ne ab his decipiendus ego ſemper ſum: quo/
rum rationibus plurimuz me accomodare ſoleo. **Exempluz** de cō/
iunctione. Et tecum libenter adeſſem: et me tibi libentiſſime acco/
modarem: ſi imaginē mee atqz aſſiduę cogitationes ac occupationes
hoc mihi permitterent. **Item**. Si in hoc meo negotio adiumentuz
mihi tuuz preſtiteris: perficiam profecto qđ te beneficiuz mihi pre/
ſtiſſe letaberis. **Item**. Igitur cum tu plurimuz mihi ſemper ob/
uiſti: noli expectare vt pro his tuis in me iniurijs debeaz magnis
te meis beneficijs exornare. **Item**. Namqđ vllum fuit tempus in
quo non maximaz atqz firmiſſimaz tuorum in me benemeritoruz
memoriam continue complexus fuerim: pro quibus equidem iam
tibi cumulate ſatiſfecifſem: ſi idoneam tibi ſatiſſaciendi facultatem
mihi comparare potuiſſem. **Item**. An tibi ego vnqđ nulla in re cō/
tradicturus ſim: qui te mihi ſemper omnibus in rebus qđfacillimū
prebuiſti. **Item**. Saltem verbis te mihi cōmodare velis te obſe/
cro: ſi re ipſa adiumento mihi eſſe non poſſis aut non velis. Et qđ
plurima ad hunc modum de omnibus partibus orationis pote/
ris excogitare exempla. ¶ **Decimūſextuz preceptū. Quod diſtri/
butiuis et partitiuis nominib⁹ cōmodiſſime vti poſſumus: cū aut
alicuius negocij partitionez quandaz facere volumus: aut certaz a/
liquaz animi determinationez declarare nitimur. De qua ratione
hoc exempluz conſpicere potes. Quod. Latho et. Llodius a me**

plurimuz diliguntur: neq; ehi3 inmerito eos maximi facio: Nam
tum alter mihi doctrinam ministrauerit: alter vero magnas mihi
rerum facultates prestiterit: non possum abduci quin cum alteri⁹
virtute adauctus sim: alterius autem copijs adiutus existam: alte
ri maxime debeam: alterum etiam admoduz diligam: quoruz vtro
magis gaudeam aut magis vti velim non facile diiudico. Prete
rea sepe numero euenire videmus: vt in comparatione reruz mul
taruz: aut aliud alio laudabilius vel turpius demonstrare: aut com
modius: aut deterius persuadere: aut iustius vel iniquius significa
re volumus: tunc comparatiua videntur omnino necessaria. De
quo hoc tibi exempluz trado. Si ex omnibus hominibus: qui ma
ximam tibi beniuolentie coniunctionem profiteantur. vnuz tibi po
tissimuz adoptasti: qui dignitatem tuaz maximopere tueretur: ne
minem profecto comodiorē diligere potuisses: q̃ Domponiuz:
cuius studium pro auctoritate tua collustranda tam maximū exti
tisse constat: vt neq; maiorem operam: neq; studiosiorem curam:
nec ardentiorē beniuolentiam: nec promptiorem quidem dilige
tiam quisquam prestare tibi potuisset. Insuper id quidem concin
num est: si in omni pene modo dicendi frequentemus superlatiua
nominalia vel participalia aut aduerbialia. quod multis ex causis
a nobis fieri idoneum esse videtur. Nam cum in primis ipsa super
latiua propter magnam reruz resonantiam magis splendida red
dant orationem: tum etia efficiunt: vt dicentis sententia longe ve
rior 7 efficacior esse videatur. Preterea ipsa superlatiua dicēdi sti
lum reddunt magis amplū: magis longum: magis optimū. Quod
cum ita sit: apte satis superlatiua que vsui tuo se accōmodabūt ar
bitratu tuo pertractare potes. De quibus hoc exemplum tibi pa
tesfacio. Qd Antonio tam familiarissime semper frater sum: tam
sumopere eū diligam: vt ego summa cū ipso sim familiaritate cō
iunctus: non est profecto mi Lentule: q̃ vlla moueri debeas admi

20

ratione. nam cū is et summo mihi semper amore prestiterit: et vigilantissimā pro rebus meis diligentiam declarauerit: et amplissimā mihi libertatis beneficentiā patefecerit ut nullum summū hominis amantissimi liberalissimiq; officinū pretermiserit: neq; ullum maximū pro salute mea periculū subterfugere voluerit: iniquum esse duxi nisi ego etiam virum me sibi q̄gratissimū: et omnibus suis cōmodis et ornamentis q̄promptissimū demonstrare. **D**ecimumseptimū preceptū est: **Q**uod oratio frequenter obliqua sit: id est a posterioribus in recta constructione incipiat: siue id quod verbo supponit: verbum ipsū antecedit siue postponatur. Exemplū primum. ut Neminem posse ad eloquentiam accedere Crassus inquit nisi qui multarū rerum prius scientia instructus sit. Exemplū secundū. hanc vnā esse ad bene beateq; viuendum compendiorū viam inquit. Socrates: ut tales simus quales iudicari apud alios volumus. **D**ecimumoctauū preceptum. Quoniā genitiuus in oratione rhetorica sepe numero occurrit necessario tractand⁹: eius igit pertractādi ratio erit diligēter cōsiderāda. Genitiu⁹ ergo postere collocet⁹: ut illis dictionib⁹ quib⁹ subordinatus ē preponat cōcinnā pfecto sonoritātē iponit: et magno oratiōi clari⁹ intelligēdi adiunēto esse videt⁹. **D**e quo hoc tibi exemplū describo. Lū Liceronis scripta quoz innumerabiles constāt cōmoditatis oportunitates: eos semp plurimū oblectarūt: quorū apim⁹ officiosis rebus semp fuit exposit⁹. nō igit mirū ē: si ei⁹. M. Iarci. T. volumia a me ipso accuratissimo quidē studio fuerit ptractata. **I**tem. Christi pcepta q̄ diligēter obseruāt: eternā gloriā optime psequunt⁹. **I**tem. Oratoris pmi pcepta a multis maximope celebrant⁹. **I**ta datiu⁹ casus in cōpositiōe omādē oratiōis ppostere posit⁹ bonā reddit sonoritātē. ut Christo qui se tradunt: optimam viuendi rationem eligunt. **I**tem. M. Saiori quidem curē dignitas tua mihi esse non potuisset: cum aliud nihil dies noctesq; q̄ de rationibus tuis excogitem.

CDecimum nonum præceptum. Quod casus temporales qui a ple-
risq; in ablatiuo casu collocari solebant: ab oratoribus in accusati-
uo consueuerunt tractari: vt et melior fieret resonantia: et efficacior
constaret oratio. Et q; hoc sit celeberrimū sequens videre potes
exemplum. Ego enim multos annos excogitavi qua ratione hoc
fieri posset: q; omnes christianorū principes atq; potestates: in-
iuriss: odijs: ac similitudinibus obmissis: tanta essent amoris chari-
tate coniuncti: vt ex omnibus ipsis tam validissimus fieret exer-
citus: q; ipsi maxima potentia freti: infidas gentes atq; barbaras
oppugnare possent: Que huiusmodi cogitatio mea: quia tam ho-
nesta et optabilis esse constat: non cessabo dies noctesq; mecū ani-
mo peruoluere: si quid fortasse conducibile ex hac re posset elici.
Quod si aliquando factum: aut constitutum esse videres: tunc vite
cōmutatio (vt mihi video) molesta mihi accidere non posset:
Poterit similiter accusatiuus non temporalis: in cōpositione ora-
tionis præposere poni. Vt. Christus qui vere diligunt: eorū ani-
mas eterne beatitudini consecrant. Item. Studiosos equide; ho-
mines nitor imitari: vt virum me doctum reddere possim.

Vigesimū præceptum. Ablatiuus in concomitantia positus:
tum orationes plurimum dilucidare videtur: Tum etiam narra-
tionum breuitati potissimū est accommodatus: qui ablatiuus hu-
iusmodi: sepe numero deducitur: aut a nominib⁹ proprijs homi-
num locorum et prouinciariū: aut ab appellatiuis nominibus et ver-
balibus et participijs: aut ab adiectiuis distributiujs: et ceteris cri-
am positiuis comparatiuis et superlatiuis: atq; pronominijs pri-
mitiuis et deriuatiuis coniunctis cum nominibus appellatiuis co-
gnominibus et verbalibus atq; participijs. De quibus hec pau-
ca exempla conspice. vt Superioribus iam priscis temporibus flo-
rente Roma Numa Pompilio rege: respublica tunc recte guber-
nabatur: Verum fluentibus annis. Lucio Silla et Lucio Mu-

rena consulibus: intercumbante Laio M^o Varro nouo consule dest/
gnato: ciuilis discordia crudeliter insanire cepit: qua in longum ini/
mis deducta communis salus ciuitatis acerbissimum est passa de/
trimentum. deinde paucis post annis potentioribus rerum poti/
tis: dominante luxuria: nimia exorta iam ambitione: imperandi
cupiditas conualescere cepit: sed auctore Licerone: sapientia in co/
nueniendis magistratibus: et consilijs administrandis suffragante:
respublica a direptionibus liberata est: expulso praesertim. 2. La/
thelina: et socijs oppressis. Item. Imperante Octauiano augusto:
auctore deo patre: duce Iesu christo: adiunante spiritu sancto: in/
tercedente uirgine M^o Maria: fauentibus celorum constellationibus:
omnibus etiam diuinis fatis consentientibus: salutifera claritatis
lux diuinitus nobis exorta est: qua duce animas nostras rationi/
bus mundanae uitae recte constitutis: eterne felicitati consecrare ua/
leamus. Item. Christo omnium bonorum amplissimo largitore qui
gratiarum adiumenta petunt: ut recte id egerunt aliquando conse/
qui poterunt. Item. Studiosis equidem uirtus sedulo studio liben/
ter usus sum: ut illustratus eorum uirtutibus exaggerari ualeam.
¶ Vigessimum primum preceptum quod est generale circa nomen et
omnes orationum partes: uidelicet. Si substantiua nobis tractan/
da contigerint siue propria siue appellatiua tam hominum quam mu/
lierum omnium animalium atque locorum: rerumque ceterarum tam ce/
lestium quam terrestrium: diligenter inspicere et accurate considerare de/
beamus: quae sit illorum natura substantiuorum: quae uis: quae digni/
tas: quae praesentia: quae nobis cum recte perspecta et prudenter co/
gnita fuerint: ea nos facilliter admonerunt: ut substantiuis illis
idoneas conuenientes proprias commodas et condignas nominum
vel participiorum adiectiones positivas compatiuas siue su/
perlatiuas adiungere debeamus: quae recte et concinne et rei contra/
cte esse videantur: et etiam substantiuis in genitiuo positis: quae alijs

etiā substantiuis in regimine subordinantur: addamus alia sub/
stantiua que sibi cōmode ⁊ congrue addere valeamus. **A**ddo etiā
q̃ alię ceterę dictiones aliarū partium orationis eadeꝝ ratione vt
nomina vel participia debent esse rei de qua agitur conuenientes.
Que omnia vt clarius percipi possint in sequenti patent exemplo
Quoniā in. **D**is. **L**. **L**icerone summo ⁊ celeberrimo quidē oratore:
tanta erat dicendi vis: eloquentię facultas: agendi ratio: tantęqꝫ ei
us cōstabāt oratiōis diuinitę. vt sibi esset insitū a natura: q̃ in ipso
esset acutū ingenium: graues sententię: intenta memoria atqꝫ ge/
stus oratorius: omnia poterat animo percipere: memoria custodi/
re: rempub. administrare: ⁊ alia cetera gubernare. **E**rat etiā eius. **C**i
ceronis: sapienter suū in rebus agendis consiliū explicare: mente
prouidere: oratione persuadere: auctoritate probare: qui etiā ami
corum saluti consulebat: multorum insolentię resistebāt: homini/
bus virtute peditis familiariter vtebatur: bonos mirifice dilige
bat: vitijs peditos odiose fugiebat: omnia etiā ipsius **C**iceronis
in rempub. prouisa prudenter: responsa acute: librata accurate: in/
cepra libenter: perfecta diligenter: gubernata moderate: acta con/
stanter: administrata sapienter esse constabant: **O**mnia præterea
benedicēdi præcepta: ab ipso callidissime animaduersa: verbis de/
signata: generibus illustrata: ⁊ partibus distributa fuerunt: omnes
deniqꝫ præstantes philosophię rationes: ad bene beatęqꝫ viuendū
optime pertinentes: ab eodem **C**ice. fuerunt prudentissimę excogi
tatę: cōmodissimę descriptę: ⁊ diuinitus illustratę. **E**rgo ipse **L**ice/
ro diuina prudentia instructus: excellēti ingenio peditus: perspi/
caciissima animi fortitudine munitus: incredibili temperantiā de/
coratus: maxima integritate conditus: singulari modestia illustra/
tus: integra fide insignitus: grauissima humanitate nobilitat⁹: cla/
rissimis moribus expolitus: omni recta viuendi institutiōe cumu
latus: ⁊ ceteris præstantibus virtutibus exaggeratus: ⁊ huiusmo/

di summis excellentib⁹ diuinisq³ virtutibus eius: p omnes totius
orbis terrarū regiones atq³ partes: clarissimā nominis gloriam &
amplissimā virtutū exterminatiōē: sibi celeberrime comparauit:
Uigesimalm secundū pceptum est circa pronomina: Quoniā
pronomina & proprietatem quandā nominum subintelligunt: &
promptitudinē magnam important: & demonstratiōē rerū & ani
morum. Et huiusmodi adiectiua esse constat: quę per se in multis
ac varijs dicendi generib⁹ locum habent. Ex quibus equidē pro/
nominibus quanq³ multas in dicendo cōmodas rationes elicere
possemus: tamen aliquas video pter ceteras diligentius esse no
tandas. Una enī hec ratio cōsiderāda est: q³ istis genitiuis quin/
q³ pronominū mei: tui: sui: nostri: & vestri minime vti debeamus:
nisi cum expressum substantiuū habere non videantur: qui profe
cto huiusmodi genitiui absq³ substantiuo expresse posito tunc re/
guntur ab huiusmodi adiectiuis: qui aut copiosam quandā abun
dantiā important: aut promptum amorem vel odium significāt
aut efficacem aliquam cupiditatē demonstrant: vt in hoc patet ex/
emplo. Cum **M**anfredus Sonciensis fidei amore plenus: mei stu
diosissimus & tui amantissimus: cuius dignitatis ego sum magis
auidus q³ sui affines: per meas tibi litteras cupiat se plurimū cō
mendari. ego autem amore sui maiora facerem: hoc a te peto: vt i/
psū **M**anfredū tua benignitatis gratia recipias exornandū: hoc
tibi persuadens neminem te tui amantiozem esse habiturum. Al/
tera est consideranda monitio: Qd hec quinq³ derivatiua pnomi
na: meus: tuus: suus: noster & vester: quanq³ p se constēt esse adie
ctiua: alia tñ eis adiectiua sibi idonea addenda sūt: quę illoz adie
ctiuoz substantiua ita adiunēt: vt eoz substantiuoz prestatiā aut di
gnitatē aut āplitudinē, aut naturā aut pueniētiā magis demonstrēt
ac longe clarioz & magis pmtam orationis finem explicent. De
quo hoc te expediet exemplum. Optima enim mea erga te tuosq³

omnes benivolentie coniunctio: et clarissime tue tuorumque virtutes
ac etiam amplissima tua in me meosque benemerita efficiunt: ut of-
ficiofa nostra beneficiorum receptorum memoria: immortalibus
nostris in nos officijs mutuo correspondere teneatur. **E**x quibus
quidem duabus considerationibus habes: quod pronomina primiti-
ua atque derivatiua ad multiplicandas orationes plurimum valent:
et commodè rhetoricam exaugent elocutionem. **D**e quo etiam se-
quens tolle exemplum. **E**ximia equidem illa tue liberalitatis am-
plitudo: ex qua me plurimum exaggerasti: iure ipso a me deposti-
lare videtur: ut non solum res omnes meas: sed etiam incipsum
totum pro omnibus tuis commodis et ornamentis exponere te-
near. **P**reterea ex relatiuis substantiæ et accidentis: nostras aut
multiplicare: aut continuare: aut variare commodissime oratio-
nes possumus: quæ licet orationes sine relatiuo proferri simpliciter
possent: adiuncto tamen sibi relatiuo longe fiunt copiosiores
longeque apertiores. **P**ossemus enim sine relatiuis nude ac sim-
pliciter orationem in hunc explicare modum. **E**go propter ma-
gnum **L**icronis in me amorem: et propter insignes eius virtutes:
atque propter multa et magna sua benemerita eum plurimum dili-
go. **S**ed ex relatiuis substantiæ interpositis sic multiplicari po-
test. **E**go enim cum propter magnum **L**icronis in me amorem:
quem semper optimum fuisse cognoui: tum propter eius virtutes
quas celeberrimas equidem et insignes esse conspicio: tum etiam
sua erga me benemerita: quæ ab ipso multa quidem et magna rece-
pi: eum profecto mirifice diligo. **I**tæ sine relatiuis accidentis nu-
de ac simpliciter sic dici posset. **Q**um **M**arcus **L**ato pro salute sue
patriæ multa quidem egerit: non igitur immerito ipsum bonum
semper ciuem fuisse dicimus. **Q**uæ oratio ex relatiuis acciden-
tis sic multiplicatur: **Q**um talem **M**arcus **L**ato ratione reipu-
blice: se ciuem semper præstiterit: qualem benemeritè reipublice

possidere desiderant: tantaq; benemerita in patriam suam contu-
lerit: quanta rectus ciuis iure ipso conferre debet: totq; pro cōmu-
ni salute pericula perpeſſus fuit: quot alius quiuſ ſolitus eſſet ſu-
ſtinere: non igitur immerito omnes Latonem ipſum bonum virū
z optimum iudicare poſſunt. Relatiua etiā accidentis: vt ſunt ta-
lis: tantus: tot: z his ſimilia: multiplicant orationes cum poſt il-
las orationes ex huiuſcemodi relatiuis conſectas: neceſſario ſequa-
tur illa coniunctio infinians: vt vel q; aut ſua correſpondentia q̄
lis: quantus: quot z ſimilia: que coniunctiones vel relatiua ſint al-
terius ſequentis orationis principium: z ſint cauſa: q; aut vna alia
oratio: aut plures etiam orationes ſubſequant. vt in his patet ex-
emplis. Numā Pompilius Romanorū rex officioliſſimus: talem
ſe reipub. gubernatorem preſtitit: tantū Romane patrie adiunxit
totq; Ro. ciuib; beneficia contulit: q; vniuerſa Romanorū pa-
tria immortales ſibi gratias referre tenetur. Item Sn. enim Pom-
peius tales a. VIJ. Licerone patrocini; fructus recepit: tantas eſt
ex ipſo laudes conſecutus: totq; immortalibus eius beneficijs ex-
aggregatus eſſe videtur: vt niſi ipſe Pompeius beneficiorum im-
memor haberi velit: perpetua debeat ipſum Lice. beniuolentia cō-
plecti: z pari ſibi meritorū viciffitudine reſpondere. Simili etiā
modo de relatiuis ſubſtantie exempla ſumere poſſes: que propter
breuitatē nolo enarrare: z poſuiſſem tot tibi dediſſe precepta: quot
conſpicias conſiderationes. ¶ Vigefimūtertium ergo preceptū ſi-
militer circa pronomina ſume: videlicet Qd hoc relatiuum Qui
que: quod: non conſtruatur immediate cū ſuo antecede: ſed in-
ter relatiuum z ſuum antecedens verbū interponatur aliquod. vt
homines diligo qui paci z ſtudio vacant. alias: qui paci z ocio ſtu-
dent. Licerō eloquentiſſimus fuit: qui ceteris in dicendo preſtitit
Platonem omnes in primis laudant: qui rerum diuinarū cogni-
tionē ante alios aperuit. Nonnunq; etiam ornatus cauſa relati-
uum ſuo antecedenti preponitur. vt Quos in vrbe tumultus exci-

casti: multarum seditionū principium ⁊ causa extiterunt. **Simi-**
liter interdum a relativo incipimus orationem nullo antecedente
expresso. vt **Que** tua humanitas est: maiorem beneficiorum ratio
nem q̄ iniuriarum habebis. **Que** tua modestia est: ferenda eq̄no
animo contumeliam hanc iudicabis. **Nec** solum in casu recto: sed
in ablatiuo etiam hac dicendi ratione nonnunq̄ viri eloquentissi
mi vsi sunt. vt: **Qua** animi prudentia semper extitisti nunq̄ dubi
tatur: omnia te prudenter consultoq; facturū. **Hoc** autē relatiuū
Is ea id immediate post suum antecedens collocetur. vt. **Id.** Afri
canus: is qui Libthaginem magna sperantem: leges Romanorū
coegit accipere: omnes summos bellorum duces laude gloriaq; an
tecessit. **Vigefimumquartū** præceptū Circa verba erit necessariū
Animaduerti enī q̄ plurimum in compositione dilucidandi sti
li hoc præceptum esse diligenter obseruandū: vt fini orationis no
stre verbum aliquod personale vel impersonale: siue finitum: siue
infinītum: aut actionem aut passionem significans sit collocandū
Nam quemadmodum vias faciens: cum multum ambulauerit di
uersorium videat vbi itineris finem ⁊ quasi laboris sui terminum
esse intelligit plurimū recreatur: ita etiam ex verbis in fine oratio
nis terminatis: cum sententia illius totius orationis ante tacte a
pertius explicetur: fit vt legentis animus meliori quidē intelligē
tia acquiescat. **Et** si illud verbum longum fuerit aut plurimū reso
nans: concinniorē profecto si in fine orationis terminatur: q̄ si
in media aut alia orationis ipsius parte collocat: sonoritate præ
stabit. de quibus exempla per ordinem videre pulchrū iudicabis
quibus scilicet modis: quibusq; rationibus ipsa verba siue singu
la: siue plura in fine orationis collocentur. **Exemplū** vbi vnū ver
bum finitum actionem significans vnice orationi inserviens in fi
ne orationis terminatur. vt **Ego** enī homines clavis virtutibus
peditos tantopere diligo: vt nulla res tam maxima esse posset:
quam non ego pro illis libenter perficerem. **Exemplū** vbi ver

bum finitum in fine positum: duabus inseruit dictionib⁹. vt Lau-
sam profecto meaz iam facilliter impetrassem: si amor: si gratitudo
in quibusdā hominibus extitisset. Exemplū vbi duabus oratio/
nibus verborū inseruit: vt ego quidem id semper egi: vt ⁊ me tibi a-
micissimum extitisse: ⁊ tuis omnibus me nunq̃ defuisse intellige-
res. Eodem quoq; modo verbū in fine positum: tribus: quattuor
vel pluribus siue dictionibus: siue orationibus posset accommoda-
ri. De pluribus dictionibus exempluz tolle. Nos cum prudentie
cum iustitie: cum temperantie inuigilauerimus: vitam equidē of-
ficiosam facilliter perducemus. De pluribus orationibus hoc sit ti-
bi exempluz. Miro: enim plurimuz cur mihi aduerseris: cum ego
semper tibi plurimuz inseruire: affinibus sedulo satiare: atq; ami-
cis tuis vehementissime opitulari studuerim. Exemplū vbi duo
verba finita: quoruz quodlibet vnice orationi inseruiat in fine ora-
tionis contigua terminantur. Ego enim rationes omnes: ex quib⁹
pro maximis tuis in me officijs merito tibi gratificari possim: ex-
quiro. Exemplum vbi tria verba finita: quorum singulū singule
orationi inseruiat in fine orationis terminatur. vt Quoniā ea qui/
dem ratione ad studiū scientiarū accessimus: vt bonarū artū vir-
tutem consequamur: vanda est igitur opera diligēs: ne ex ipsis stu-
dijs nisi postq̃ virtutē illam quā assequi desideram⁹: adepti fueri-
mus: recedam⁹. Exemplū vbi verba finita tria numero vnice ora-
tioni inseruientia in fine orationis collocant^r: que sententiā cōfirma-
tiorē efficiāt. vt ego qdē tanto pe te diligo: colo: magnifico: q̃ totā
causā tuā libētissime suscepi: curavi p̃feci. Pōt etiā ante verbū fi-
nitū vnū vel plura verba infinita collocari: vt supra ex aliquib⁹ ha-
bes exemplis. Et tria nūc tibi subnectere curabo: vt omēs eni ho-
mines q̃ recte viuere volūt: deū in p̃mis colere debēt: ⁊ diuina p̃ce-
pta seruare tenent. Itē. Singularia enim tua in me officia merito
efficiunt: vt habeam memoriā tue dignitatis: quam diligenter
obseruari studeo. Item Marcum eni Liceronē ex magna eius fa-

cultate tantū facere possēt: q̄ meam causam eius vñtus opera ⁊ dili-
gentia me assequi posse confido. Simili etiā per omnia ratione
verba passionē significantia in fine orationis commodē sunt collo-
canda: De quibus pauca propter conformitatē actiuorum tibi ex-
empla trado. vt illi profecto viri ab omnibus facillime diliguntur:
quorum virtutes clarissime conspiciunt. Item Littere a te mihi se-
penumero mittuntur: ex quibus omnes tuę vitę rationes optime
declarantur. Item a nobis sepiissime noua intelligunt: quę cum de
bono statu significantur: maxima profecto cum iocunditate audi-
unt. Verba item neutralia: deponentia: cōmunia: impersonalia
tam actiue: q̄ passiue vocis: ⁊ plura alia verba in fine oratiōis po-
sita: elegantia reddere solent. Exemplū de neutrali verbo. Est enī
vtrorum bonorū atq; prudentum: vt omnibus faueant ⁊ inserviat
nemini noceant: ⁊ officiosis rebus inuigilent. Exemplū de depo-
nenti. vt tam etsi ob summas occupationes meas: vel frequenti fa-
miliaritate nostra: vel litterarum visitatione minime vobis: tuorum
tamen beneficiorū recordor: quorum nullis quidem temporib⁹ o-
bliviscor. Exemplū de cōmuni. vt Prestantissimas bonarū artū
disciplinas assidua studendi exercitatione complectaris: maximo-
pere te hortor: quoniam he sunt ex quibus homines plurimū ve-
nerant. Exemplū de verbo impersonali actiue vocis. Ea me opi-
nionē atq; viuendi ratione spero fore: vt nunq̄ me pēniteat. Ex-
emplum de verbo impersonali passiue vocis. Tibi quidem cum
nihil perferbas a nobis alienum esse factum in omnibus estimas
⁊ tuum remissum scribendi officium plurimū coarguitur: ⁊ vehe-
menter etiam accusatur. Item Ab amicis equidē tuis itur quoti-
die: venit: vigilatur: atq; contenditur: vt quo desideras perue-
niatur. Exemplū vbi verba beneficit: malefit: satissit in fine oran-
de orationis cōmode terminantur: vt Tu vide q̄ magni inter nos
interfit atq; referat: vbi enim affinis tuis atq; amicis pro suis
in te officijs malefit: a nobis beniuolis nostris plurimum beneficit

atq; semper cumulatissime satissit. **C** Vigesimum quintū preceptū
est: q; sicut verba finita in fine orationis posita: egregiā quandam
habere resonantiā ⁊ gratiam afferre solere intelligentie terminatio
nem constat: sic infinita etiā verba cum sint in fine presertim orati
onis cōmode collocata: legentū aures admodū oblectant: ⁊ aper
tā profecto sententiarū ⁊ animoz explicationē representāt: Anim
aduertas igitur qua ratione: quove ordine ipsa infinita persona/
lia aut impersonalia: siue singula: siue bina: siue trina: vel otigua: vel
intermedia in fine orationis collocent: **D**e quib⁹ hec pauca que se
quunt exempla dabo. **E**t primo sit exemplū de verbo infinito in
fine posito: vnice orationi inseruieni. vt **S**i viri boni volumus ef
se: non debemus aliquid cōmittere: quod alijs hominibus nostra
culpa possit obesse: **E**xemplū vbi duabus inseruit orationib⁹: vt
cū hec presens vita humana admodū breuissima cōstet: ⁊ alia quā
anima sequitur sit futura sempiterna: si anime nostre consultū iri
desideramus. vtilius est nobis a deo q̄ hominibus adamari. **E**x/
emplū vbi duo verba infinita in fine posita duabus orationib⁹ in/
seruiunt: vt cum tu semper diligentissimus extiteris: non solū salu
tem meā: sed etiā omniū meorū incolumitatē velle querere: mihi
ego etiā videor: vllum non modo officiū: sed vllā etiā in tuos dili
gentiā sine maxima culpa posse preterire. **E**xemplū vbi tria ver/
ba infinita in fine orationis contigue posita vnice orationi inser/
uiunt: vt **Q**uoniam nihil hominibus optatius euenire debeat q̄ diui/
nam sibi gratiā velle posse compare: certe vt eā homines sibi adi/
piscerentur omnia vellēt studere agere debere. **E**xemplū vbi plu
ra verba infinita ab vno verbo finito dependēt: vt **I**n superiorib⁹ te
litteris admonui: quid te agere oporteret: quid cōstituire: quid cu
rare: quidve in omni ratiōe deliberare. **E**xemplū vbi verbū infini
tū fore ab antiquo verbo suo suis quod nūc nō est in vsu: qd semp
cōsequēs signat scz futurū esse: vt ⁊ nullo mō temp⁹ presens signi
ficare solet: in fine oratiōis cōmode collocat: vt **M**are⁹ eni **L**ice.

qui maximis a te officijs se exornatū esse proficet: amplissimas tibi gratias agit: desideratq; aliquādo fore: vt cumulatissime tibi satisfaciat. id enim ager liberrissime: quoniam ipsum gratissimū esse cognoui: hoc igit exploratū habeas velim: Liceronē semp tuū esse fore. Participia preterea: gerūdia: et supina i fine itē oratiōis aptissime poni possunt: Sed de his exempla videre poteris infra i precepto: vbi dicemus de participio. ¶ Vigésimū sextū preceptū: Qd ante verbū vel participiū in fine orationis collocatū p̄sepe aliqua dictio lōga ponat: que p̄lixa dictio preter egregiā illā sonoritatē quā affert verbū vel participiū positū in fine: efficit etiā oratiōis stilū magis extensū magisq; opimū Que dictiones ex omnib; partibus grāmaticę orationis deduci possunt: de qua ratione pauca tibi exempla proponā: reliqua tu facillime cōsiderabis. Exemplū vbi nomē adiectiū superlatiū ante verbū in fine orationis terminatū cōtigue locat: vt si bonarū artū disciplinis operā accuratissimā adhibueris: fructus ex ipsis q̄ amplissimos cōsequeris. Exemplū vbi aduerbiū superlatiū iuxta verbū in fine orationis ponitur. vt Nullū enī agēdi aut cogitādi locū pretermittēs res tuas diligentissime curavi. Exemplū vbi participiū ante verbū cōtigue locat: vt Quintū enim Sabiū ita pro dignitate tua vidi laborantē: vt eum virū equidē diligentē existimē. Exemplū de gerūdio ante verbū collocato: vt Lū bonarū artū disciplinas necessarias esse ad bene beateq; viuendū existimē: ea igit ratione virtutib; a nobis inuigilandū est: vt dum ipsis recte fruamur aduersę fortune min⁹ succumbendū sit. Exemplū de supino iuxta verbū posito: vt ego enim hac semp opinione ductus fui: vt in vero ingenio veraq; doctrina plurimū dignitatis et emolumentū constitutū putem. ¶ Vigésimū septimū preceptū est circa hoc verbum Sum es est: quod ita verbū comodissimū esse cōstat et necessariū: vt in omnibus ei⁹ modis: tempibus: numeris et p̄sonis tantas afferat oportunitates ad multas et varias oratiōes in dicēdo ptractādas: vt omnium penē

verborū pater et adminiculū merito iudicari possit. Nā p̄terea tem-
 pora verborū passiuorū: deponentiū: cōmuniū et neutrorū defecti-
 uorū: tū etiā infinita: participia: gerūdia: et supina: ipso verbo q̄se-
 pissime tantū indigēt: vt aliqñ vñ suā cōmode q̄dē exprimere nō
 possent: nisi verbū ipsum **S**um es ē: eis ipsis adminiculēt: et in or-
 oratiōis parte suā p̄staret adiutamentū. **E**t omittēdo exempla in
 quibus dictio est: aliqñ pertinentiā iporat: aliquādo officiū signi-
 ficat: et aliqñ p̄prietatē demonstrat. **E**xemplū ponam⁹ vbi dictio: est
 post participiū in fine oratiōis cōmode locari solet: vt **M**arc⁹ enī
Brutus in causa nostra ita diligēs est: q̄ omēs p̄fecto ratiōes que
 nobis p̄desse possūt studiosissime p̄tractās est. **I**tē **T**antā enī ope-
 ram **Q**uint⁹ hortēsius eloquētis studijs adhibitur⁹ ē: q̄ orator q̄
 dē celeberrim⁹ p̄pediē futurus est. **E**xemplū vbi dictio: est: post
 gerundiū collocat. vt hoc a nobis diligēter obseruandū ē: vt bona
 rū artū studiū officiosissime a nobis pertractandū ē: aut studiū
 officiū enitēdū ē. **E**xemplū vbi dictio ē post supinū poni: vt **Q**uod
 a te mihi mādātū ē studiosissime quidē p̄fectū ē. **I**tē hoc enī ē faci-
 le dictū: sed nō facile factū ē. **N**otauī etiā q̄ post infinitiuū esse a
 p̄te collocat participia oīz tēporū: que et elegantē hñt p̄sonantiā:
 et grātā itelligētis terminationē relinquūt: vt hęc que sequūt **e**xem-
 pla declarāt vt **A**ccuratissima illa quidē agēdi cura quā vidim⁹ **A**-
 rionē p̄ te esse sustinentē: satis nos admonere videt⁹ vt ipsum **L**u-
 in reb⁹ tuis iudicē⁹ esse diligētē. **I**tē **Q**uid mihi de reb⁹ tuis cu-
 randū mādasti velim tibi p̄suadeas id me libēter esse facturum. **E**t
 multa ad hñc modū similia exempla. **C**xxviii. p̄ceptū. **Q**uanq̄
 in rhetorica oratione struēda hoc sit p̄ceptū p̄ter cetera dilige-
 ter obseruandū: vt in fine oratiōis verbū aliquod collocet: q̄d ora-
 tionem splendidā: p̄stantē: ac plurimū resonantē efficiat: p̄sepe
 tñ p̄tingit: vt verba illa que i oratōe cōcurrūt collocāda: aut breuia
 sint: aut parū efficacia: aut q̄si muta: aut paz resonātia: aut fuerint
 adiectiuū aliq̄d et substantiuū cōmode intersecātia: et alie mltę dictio-

nes: quę vel longiores vel cōcinniores esse constent: in fine oratio-
nis longe aptius videantur terminari: non erit incōmodum si a/
lias cōmodiores dictiones in fine orationis collocemus: quas eq/
dem dictiones ex omnib⁹ partib⁹ grāmaticę oratiōis verbis et in/
terfectionib⁹ exceptis: vt in sequētibus descriptis exemplis videre
potes: apte quidē desumere poteris. Exemplū de nomine pprio
in fine omādę orationis terminato: vt Litteras tuas ad me octu/
lit Antonius: quas tuo nomine mihi assignādas: sibi cōsignauerat
M. Tulli⁹. Exemplū de appellatino: vt preclarissimas equidē vir-
tutes adamarūt semp prestantissimi viri et officiosi homines. Ex-
emplū de appellatinis in tus et in tio terminatis quę egregiā elo-
cutionis suauitatē efficiūt: vt tanta quidē erat Gasparini Barsizij
pgameñ. in legēdo elocutiōis sonozitas: et in cōmutando humani-
tas: vt neminē vnq̃ offendere potuisset. illa eius dicēdi ac conuer/
sandi cōmunicatio: quoniā ex ei⁹ p̃nunciatione melle dulcior flue-
bat oratio. Exemplū de nomine primitiuo in fine posito. Tua q̃/
dem erga me officia ppetuo cōmemoratu digna id efficiūt: vt non
minus te diligā ac si mihi pprius esses frater. Exemplū de deri-
uatiuo. M. Jaximope te semp adamabo: quoniā amore me sēp ob/
seruasti cōfraterno. Exemplū de comparatio in fine posito. Non
potuissē in reb⁹ tuis fieri diligētior: p quib⁹ equidē tantā adhi-
bui curā: vt nulla a me potuisset adhiberi maior. Exēplū de super-
latiuo. Omnib⁹ i reb⁹ sedulo me tibi compies paratissimū: quoniā
in omnib⁹ etiā meis cognoui te mihi semp obsequentissimū. Itēz
Pompeius vir in omnib⁹ rebus subtiliter considerādis fuit pru-
dentissim⁹. Item M. Junns hoc recepi a te suauissimū. Exempluz
vbi oratio in nomē aliquod egregiū et insigne terminatur: vt Que
ad me scribis sunt egregia: et hoc opeprecij laudat. Similiter lau-
datur si oratio dictionē habeat vniuersalē negatiuā in fine: vt nul-
lus et nemo. vel affirmatiuā: vt omnis et quilibet. Exemplū de ne-
gatiua. Quę te magis diligā habeo neminē. Exemplū de affirma

tina. **Q**ue vir bon⁹ facit laudat omnes. **E**xemplū de partitūo no
mine in fine posito: vt horū que mibi proposuisti velle neutriū: s;
tamē si elaborandū ē in alterutro: vt nobis omnino suscipiendū sit
alter: placet magis supius: cū presertim necessario eorū a nobis in/
grediendū sit alter. **E**xemplū de pnomine primitiuo in fine ora
tionis posito: vt **Q**ualis erga te semp extiteri ego: facili⁹ lōge po/
tes indicare tu: q̄ tibi psuadere poterit is ille: qui optie nostri con
uentioni plurimū studet esse detractū. **E**xemplū de pnomine de/
riuatino. **Q**uā tibi p̄mptissim⁹ atq; omnib⁹ i reb⁹ obsequētissim⁹
anim⁹ fuerit me⁹: hoc relinqū aio iudicandū tuo. **E**xēplū de par
ticipio i fine oratiōis terminato: vt **S**ū p̄pediē ad te vētur⁹ q̄ plu
ra tecū ad vtriusq; nostrū cōmoditatē p̄tinētia cōmentatur⁹. **E**x/
emplū de gerūdio in fine posito. **D**e tuis reb⁹ a me nullū p̄fecto
temp⁹ p̄termittit⁹ et agendi et cogitādi. **E**xemplū de supino: vt
Quātope te diligā esset p̄fecto p̄difficile dictū. **D**e quoz partici/
pioz gerūdioz et supinoz rōne: infra i p̄cepto de participijs dice/
mus lat⁹. **V**idēda nūc sūt nōnulla de aduerbijs exempla in fine
ornāde oratiōis collocatis: **E**t primo de aduerbio tēporis. Scio te
mibi amicissimū fuisse semp. **I**te. **E**x amplissimis tuis v̄rutib⁹ ma
gnū te viz existimaui semp. **I**te nūq̄ potui quicq̄ agere: quin tu
mibi fueris cōtrari⁹ semp. **E**xempluz de aduerbio loci. **O**ptie co/
gnouisti me nō solū amicū tibi extitisse int⁹ et foris: sed etiā me ti/
bi defuisse nusquā: aut q̄cq̄ me tibi denegasse nusq̄. **E**xemplum
de aduerbio optādi. **H**anibal **R**omanū imperiuz plurimū defati/
gavit: q̄ **I**taliā nūq̄ attigisset vtinā. **E**xemplū de aduerbio ne/
gādi. **M**ulta eni mala nūq̄ cōflata et agitata fuisse dicūt: sed pluri/
muz gaudeo hoz te attigisse nihil. **E**xemplū de aduerbio affirmā
di. **I**ta res ē vt nobis narraſti p̄fecto. **E**xempluz de aduerbio ou
bitandi. **Q**ue nobis futura dicebas fortasse nobis euenire possent
fortuitu. **E**xemplū de aduerbio iurādi. **N**ō faciā mediūsfidi⁹ ne/
q; dicā hercle: que mibi probabilis non videbunt⁹. **E**xemplum de

aduerbio qualitat̃is. Tua i me bñmerita nō solū retribuā singula /
tim: sed etiā tibi satisfaciā cumulatiu ac multibpariā. Itē Quoniā
eo fato natus sum: z talē meā fortunā esse intelligo: vt nemo mibi
quicq̃ cōsulat: nisi quod in magnū suū emolimentū reducere ar /
bitror: cōstitui igit̃ meū velle deinceps viuere meatim. Itē. Tuas
litteras legi libenter: z audiui tabellariū diligēter: qui statū tuū mī
bi narrat ppolite atq; suauiter: z cōes etiā castus q̃ ferres fortiter z
moderate. Exempluz de aduerbio ordinis. Multa sum p litteras
meas tibi significatur⁹ deinceps z te semp amatur⁹ magna in te be
neficia collatur⁹ preterea: vñ meā in te voluntatē que optima ē bñ
ficiozū loco suscipies iterea: Exemplū de aduerbio remissiuo. Lū
tante mibi nō suppediet facultates tibi satisfaciā paulatim: z qua
ratiōe id meli⁹ fieri possit pederēt. Exemplū de aduerbio iutē /
sino. Exopto q̃ plurimū: vt ad me venias penit⁹ quod op⁹ ē oīno.
Exemplū de aduerbio similitudinis. Sicuti optima fide te admo /
nui: velim facias ita. Inter cetera autē aduerbia cōpatina z supla /
tiua in fine oratiōis posita: concinnā faciūt sonoritatē. Exempluz
de aduerbio compatino. vt Qd̃ rogas vt negociū tuū curare velim
diligenti⁹: hoc tibi psuadeas velim: nulla quidē ratiōe agi potuisse
studiosius: nec curari amanti⁹. q̃ est actū: nec pfici accurati⁹. Ex /
emplū de aduerbio suplatiuo. Vīdeo enī te vitā agere prudentissi
me: cū oīa que ad bñ viuendū pertineāt pscrutaris accuratissime:
atq; psequeris diligentissime. Itē. Que mibi mādasti confeci oīa
cumularissime. Nūc ponenda sunt p̃positionū exempla. z primo
de p̃positione ante. vt Ex hoc maximo tuo in me bñficio te pluri /
mum diligo: quod ex amplissimis tuis etiā virtutib⁹ fecerā multo
ante. Exemplū de p̃positione citra. Scribo frequenter amicis
nostris: quod non feceram multos annos citra. Exemplū de p̃
positione contra. Tanto enim omniū hominū consensu Licero ro
manozū consul creatus fuit: vt in ipso magistratu creando nemi /
nem habuerit contra. Exemplum de p̃positione ultra. Recepi

duas a te litteras & tres rationes nec ultra. **E**xemplum de prepo-
 sitione coram. **S**ed hec multa explicaturus sum apertius illo co-
 ram. **E**xemplum de prepositione clam. **Q**ue agere constitui ita
 probabilia esse constant: vt nihil sum factururus clam. **E**xemplum
 de prepositione palam. **O**mnia profecto que officiose recteq; sunt
 possunt omnibus significari palam. **P**ostremo pauca vide de co-
 iunctione exempla. **E**t primo de coniunctione approbatiua in fine
 orande orationis terminata. ut **Q**uod mihi mandasti diligenter
 perficiam: nam ita meruisti quidem. **E**xemplum de coniunctio-
 ne collectiua: rationali: vel illatiua. **Q**uid faciam ergo: deceptus
 sum igitur. **R**eliquum est itaq;: vt deinceps accuratissime mecum
 considerem: quibus credam: quosq; cauere debeam. **E**xemplum
 de coniunctione dubitatiua. **S**tudebis ne: ocio marcessis ne. **E**x-
 emplum de coniunctione diminutiua: **Q**uod si tu ad me accedere
 non potes: litteras mihi tuas que de his rebus quas scire desidero
 me adimoneant velim mitras saltem. **S**ui prolixior in hac qua co-
 stitueram preceptione: sed multitudo exemplorum: & quidem do-
 mesticorum circa omnes grammaticę orationis partes inciden-
 titum: huiusmodi in causa fuerunt prolixitatis. **C** **V**igesimummo
 num preceptum. **Q**uod verbo subiunctiuo interdum pro indicati-
 uo utamur. vt **I**llud a te velim: pro volo. **E**t iste est frequens & ele-
 gans apud oratores mos. **I**llud si feceris pro facies. **S**imiliter fu-
 turo infiniti verbi in iri desinentis interdum pro presenti eiusde uti-
 mur. vt factum iri: pro fieri: & hec est electissima preceptio: nemini
 dubium est. **C** **T**rigesimu preceptum est circa multiplicandam ex
 verbis oratione. **N**am quanq; verba siue in principio siue in me-
 dio siue in fine orationis collocata: tanta in dicendo oportunitate
 habeant vt ex vnico verbo oratio pfici possit & illustrari: tamen mul-
 to magis ex plurib⁹ multiplicatis verbis & augetur & maxime resul-
 tat oratio. Cum igitur aliquando reuerentem aliquem metis coe-
 ptus explicare cupimus: aut rem magis claram & magis apertam

demōstrare volum⁹: multiplicatis v̄bis id efficere poterim⁹. Ex/
emplum vbi snia ex verbis simpliciter explicat. vt Qm litterarum
virtutes tales esse constāt: vt tor⁹ mund⁹ ex ipsis gubernet: te hor
tor atq; rogo: vt ad eas tibi comparādas cures: vt virū ex ipsis te
prestāntissimuz reddas. Que quidē snia sic ex verbis multiplicari
pōt. Qm litterarū virtutes tales esse constāt: atq; huiuscemōi sem
per extiterunt: vt ex ipsis vniuersus terrarū orbis gubernet: adiuue
tur: z cōseruat: nō solum te plurimū adhortor atq; moneo: verū e/
tiā p sūma nostra familiaritatis cōiunctiōe maximope te rogo: ex/
oro: obtestor: atq; te vehementissime cōtendo: vt p ipsis litterarū
ornamētis cumulatissime tibi compandis: tantope cures: labores
insudes: innigiles atq; incūbes: vt viz ex ipsis te reddas prestātil/
simū. Itē aliud exemplū De nostra repu. bonā e quidē spem con/
cipio. nā qua ratiōe res omēs agerent: audiui: intellexi: iterfui: vi/
di: cognoui. Itaq; a nobis sedulo excogitat: tenet: puidet: delibe/
rat: agit: z nihil p̄mittit: vt cōis salus detrimēti nihil patiat at/
q; diutissime cōseruet. ¶ Tricesimūprimū p̄ceptū est circa par/
ticipia: gerundia z supina in cōpositiōe oratiōis artificiose tractāda:
que quidē participia gerundia z supina ea ratiōe a verbis deducū/
tur: vt tā ipsoz verboz q̄ etiā nominū adiectiuoz vim: efficaciam
z rationē magnā cōplectant. Possum⁹ ergo nostrū dicēdi stilū ex
participijs in omnib⁹ eorum tēporibus atq; casib⁹: z in principio
z in medio ac in fine oratiōis collocatis ornate elegāterq; cōtexe/
re: atq; negotiorū snias: que ex proluxa nimis dicēdi ratione sepe
numero cōtractant: ex ipsis participijs cōplecti: tum etiā ex gerun
dijs atq; supinis in omni eoz terminatiōe orationē rhetoricā pos
sumus aptissime cōponere. De quib⁹ omnib⁹ ex ordine exempla
subsequunt. Exemplum de participio p̄sentis tēporis. Comple
ctens ego amplissima tua in me b̄merita: beniuolenti memoria
sum quotidie perscrutās: qua ratione parib⁹ tibi officijs correspon
dere possim: nec est tamē in p̄sentiarū potestas mei sedulo de te

cogitatis: et tua in me beneficia continua cum recordatione repetentis: ut
quod ego in te fieri desiderem: exsententia perficere valeam. Exemplum
de participio preteriti temporis. Imitar⁹ ego libenter illorum philosophorum
vitam: qui viri habiti sunt officiosi: secutus sum libenter mores Liceronis:
studia bonarum artium sedulo imitatus. Nam perfecto Liceroni omni-
bus studiis a puericia dedito ita omnes commodissime elocutionis
diuitiis: et officiosissime bene viuendi rationes successerunt: ut omnes ho-
mines tantam eum eloquentiam consecutum esse conspiciant: quod eum cumulatim
equidem oratorem faciliter comprobant. Exemplum de participio futuri
temporis in rus: in principio in medio et in fine orationis posito. Du-
bitatur⁹ sum tandem de negotio nostro: quando diu recepero litteras. **M**
Bruti: mihi significaturi quid de re ipsa factum fuerit: cui Bruto pro
nobis maxime laboranti cum ipsam meam ea spe commisi: et comen-
davi: ut sperem ipsum cum hanc nostram diligenter curaturum: et digni-
tatem nostram tandem conservaturum. Exemplum de participio futuri tem-
poris in duobus. Vituperanda res ut scribis tibi delata est: quae nullo quam-
dem pacto exsententia tua fuerit attingenda. quod Dionysium quem mul-
tis vitiorum criminibus inquinatum esse dicis: meis officiis comple-
ctendum susceperim: cui⁹ rei cum recte intelligas velim. nam cum mi-
hi acerbissimis molestiis affecto: ac etiam maioribus afficiendo: maxi-
mo mihi Dionysius ipse adiumento fuerit: iustum esse iudicavi ut mu-
tuis sibi officiis responderem. Itaque ipsum Dionysium ea quidem rati-
one mea fide recepimus defendendum. Iniquum enim nimis extitisset: si
meam debitam sibi operam denegassem. Exemplum de gerundio in di-
bus. Quod ad te scripsi: illud exercere potui: quod ostendendi ingenij causa
feci: et amandi tui occasione mihi propositum est: ut nihil quod tibi condu-
cere existime difficile mihi videri posset: et utinam ea esset mihi age-
di oblata facultas: ut aut consolandi aut iuvandi rationem aliquam pos-
sederem: quod si hoc esset nullum perfectum locum omnium praetermitterem. Ex-
emplum de gerundio in duobus. Qui reipublicae gubernationem suscipiunt
facilitatem in audiendo: humanitatem in agendo: promptitudinem in

satisfaciendo seruare debent. neq; enim reip. deficere deberent: di /
cendo: consuliendo: argumentando: persuadendo: cōmonendo: iu /
uando: nec si opus fuerit mortē effugere debent in periculis com /
morando. **E**xemplum de gerundis in oim. **A**um ea quidē ratio /
ne nati sumus vt aliquid semper dignum viro a nobis tractanduz
sit: non est ergo nobis negligendū sed diligenter potius procuran /
dum: vt officiosum semper aliquid sit agendū: nec tamen cōtra na /
turam est pugnandū: sed in recto quidem proposito semper est p /
manēdū: & (vt sapientis mos est) temporib⁹ est assentiendū. **E**x /
emplū de supino in tum terminato in oratiōe rhetorica comūde
tractando. **Q**uā sepe numero a me quesitū esset quid apud maiores
nostros sapientes viros v̄sitatū fuisset: intelligebā ab ipsis reipu.
in primis esse satisfactū: sed post q̄ ab ipsis ex nimia corū arrogan /
tia & intollerabili potentia itum est ad arma: ab ipsis postea desitū
est: reimp. recte gubernare: optime igitur ab illis vrbibus actum ē
& sapientissime constitutū: que tales ciues habere volunt: vt alius
aliū potentia superare non possit. **E**xemplum de supino in tu.
Magna fuit disceptatio inter. **Q.** Liceronem & **M.** Tullium eius
fratrē. **A**trum eloquentia eo pacto a natura hominibus esset insi /
ta: vt dicendi p̄ceptione opus non esset: an ars de dicēdo aliqua
dari possit. **Q.** enim **L**icero dicebat eloquentiam ea ratione a na /
tura esse hominibus datam: vt ipsi homines naturaliter se exercen /
tes: quicquid vellēt p̄suadere possent. **M.** Tullius autē rationes ostende /
bat ex quib⁹ comodissimū esse extabat dicēdi artē fuisse inuentam
maxime necessariā & optimā esse factū: q̄ homines ipsam discerēt
ac p̄tractarēt: quoniam oīa sunt ex arte ipsa facilioa dictu & elegan /
tiora quidē instructu. **C** Tricesimūsecundū p̄ceptū est. quo nā pa /
cto participia oratiōes amplificāt & rerū sententiā breuiter comple /
ctunt. **P**articipia enim tū multas in dicēdo nobis afferūt commo /
ditates: tum etiam sunt optime accomodata: vt oratoria dicendi
ratio admodum augeatur: & rerum sententię que amplam verbo /

30
nim copiam expeterent: brevibus quidem verbis ex ipsis partici-
pijs intercedentibus comprehendant: sicut hoc loco et nuda exem-
pla: et etiam ex participijs amplificata conspicias. Exemplū vbi sen-
tentia ex participijs breviter comprehendit. Scipio Africanus Ro-
manus consul creatus: verbo Romā a barbaris oppressam in pristī-
nam libertatē vēdicavit. hec quidē oratio ex participijs sic multi-
plicatur: et nihilominus orationes ex eisdē participijs breviter cō-
prehendunt. Publius Scipio Africanus amore reipub. conservan-
de vehementer incitatus: vna omnium senatorum voce atq; consensu
consul creatus. Hannibalē Italiā crudeliter devastatē profugavit.
Carthaginē nimis pniciose civitatē evertit: Numantiā Romanos
molestissime defatigantem superavit: et romā acerbissima bellorum
calamitate cōpressam: a turpissima barbarorum obsidione liberavit:
et in pristinā libertatis dignitatē vendicavit. Exemplū vbi eadem
oratio ex multis participijs augmentatur. Marcialis Valerius vir
equidem vigilans: intelligens: providens: atq; sapiens: amicis cō-
sulens: succurrens: favens: gratificans: et benefaciens: cuius fides:
virtus: et amicitia iamdiu mihi animadversa: perspecta: cognita ac
explorata est: cum ad te profectus et tibi coram iudicio tuo eius ra-
tiones sit declaraturus: ordinaturus: acturus: atq; commentatu-
rus: te rogo vt eum recipias tua benignitate amanter adhortan-
dum: iuvandum: ac defendendum. Exemplum vbi gerundia atq;
supina rhetoricam elocutionem exaugent. Quoniam a p̄cepto-
ribus nobis est data ratio studendi: cogitandi: intelligendi: discen-
di: scribendi: agendi: commentandi. Est igitur nobis diligenter a-
nimatuertendum: curandum: atq; peragendum: vt cōsulendo: con-
solādo: atq; iuvādo: cumulate ipsis nostris admonitorib⁹ satiffa-
ciam⁹: vt qui hoc a nobis sic actū ac v̄sitatū esse intelligāt: ad opti-
mum cognitu factū atq; v̄sitatu esse diiudicēt. ¶ Tricesimum iter /
tium p̄ceptum est circa aduerbia: quę vt te minime fugit in dicē-
do sunt idonea et quodammodo necessaria: ad amplificandū oratiōis

stilum ad modum accommodata. Nam quemadmodū adiectiua no/
mina sunt eorū substantiuis: ita cōmoda et sibi famulātia: et ipsoꝝ
substantiuoꝝ vi naturā ac pprietatē explicāt et aperiūt. Ita etiā ad/
uerbia sūt optie interpretantia: qualē efficacīā: qualē facultatē: qualē
substantiā: qualēq; uehemētiā: vel verba vel participia secū appo/
tēt. Si igit̃ uerbis ac participijs cuiuscūq; tēporis constēt i nostra
oratiōe rhetorica tractatis: idonea quidē aduerbia siue positiua si/
ue comparatiua siue suplatiua adiūxerim⁹: orationē pfecto nostram
cōmodissimā efficiem⁹: et ipsi⁹ oratiōis sententiā reddem⁹ explica/
tiorē. Ut hoc tibi mōstrabit exemplū. **M**. enī **C**icero vsq; ab ado/
lescētia accurate quidē aduertēs: quē res homines potissimū pꝛe/
stātissimos efficere soleret: et ut magno animo insignitus plurimū
spērās **R**omanā rempu. aliqui se recte gubernatū: pnotauit egre/
gias bonaz artū disciplīnas: eas illas potissimū cōstare quē ciui/
tates atq; puīcias optime gubernarēt. **S**tatuit ergo sentētiās il/
las ab eo esse penit⁹ obseruādas atq; summope celebrādas: q̄ cum
studio esset accurati⁹ inuigilās q̄ ceteri: tāta sibi scientiaz ornamē/
ta cumulatiſſime nact⁹ est: q̄ ipse sum⁹ orator copiosissimē factus.
Romanā rempu. pꝛestātissimē gubernauit: et multa libꝝ volumi/
na ceteris futuris hominib⁹ erudiēdis commodissimē descripsit: et
nomē suū immortalitati diuinitus cōmendauit. **T**riciesimū quartū
pꝛceptū ē singulare. **Q**uō sepe loco aduerbij ponim⁹ adiectiuū cū
substantiuo in ablatiuo casu: dūmodo aliquā magnā animi vel alte/
rius rei uehemētiā adiectiuū cū substantiuo importet: et immediate
ante uerbū vel participiū collocet: quē quidē pꝛceptio orationē
efficit splendidā: et sniam reddit efficacē. **A**t in hoc intueberis ex/
emplo. **M**. **J**arc⁹ enī **C**icero vsq; ab adolescētia ad egregias bonaz
artū disciplīnas exardescēti aīo conspirās: maxie spērās amplissi/
mas se exinde commoditates accuratissimo eius ingenio consecu/
turū: ita erat ipsis scientiaz studijs assidua diligētia dedit⁹: q̄ ipse
tā summa studioꝝ ornamēta fuit cōtinua exercitatione cōsecut⁹ ut e

teros omnes oratores celeberrimos virtute superavit. ¶ Tricesimū
quintū p̄ceptū. Qd̄ aliquando propter nimīū animi affectū ⁊ ve
hementiā duplicam⁹: ⁊ eleganter quidē hoc aduerbiū: Etia. vt Te
etiā atq; etiā rogo. De aduerbijs autē Cum ⁊ tum: quo nā pacto
cum generalitatē significat: ⁊ tum specialitatē importat: ⁊ qua rati
one in elocutione rhetorica sint tractāda: quanq̄ ordinatius hoc ī
loco de eis tractandū esset: vidim⁹ supra in septimo in ordine p̄
cepto. ¶ Tricesimū sextū p̄ceptū. Quod aduerbia positiua com
paratiua ⁊ superlatiua rhetoricā elocutionē plurimū exagent. vt
in hoc exemplo patet. Laute etiā prudenter cōmode liberaliter at
q; magnifice in dignitate p̄torā te semp̄ habuisti: neq; etiā accu
ratus aut virilius vel cōmodius a te fieri potuisset: q̄ est actum:
de iusticia: q̄peritissime rectissime atq; magnificētissime guberna
sti. Quo autē pacto aduerbia orationes multiplicet: quoniā illud
sine coniunctionū in primis ⁊ relatiuorū adiumento efficere non
possunt: infra in p̄cepto dicam de coniunctionib⁹ quod de mul
tiplicatione erit. ¶ Tricesimū septimū p̄ceptum circa cōiunctio
nes sequit. Nam coniunctiones multis ex causis in nostro dicēdi
genere accidunt necessarie. In primis enim coniungunt dictiones
nominū verborū participiorū pronominū p̄positionū ⁊ aduer
biorū. Coniungūt etiā orationes atq; sententias. Valent insuper
plurimū ad ornandū atq; amplificandū orationis stilū. Et quanq̄
cōiunctiones omnes in cōcinna dicendi cōpositione locū habent:
quia tamen copulatiue disiunctiue ⁊ aduersatiue: cōiunctiones in
oratione oratoriā crebrius ac aptius q̄ ceterę pertractant: aliquid
ergo de ipsis potissimū videt esse cōmemorandū. Unde copula
tiue coniunctiones atq; disiunctiue septenumero in oratione rbe
torica interfuerūt: quo vetustate etiā atq; vehementiā non paruā
important: vt apud omnia oratorū volumina refertissime demon
stratur. De quo hoc tibi exemplū erit index. Cum mecum diligē
ter animaduertā mi Johānes: ⁊ quantā bonorū oportunitatē libe

ralium artium scientie hominibus afferre consueverunt : et quanta sit
celeberrimi ingenij tui suauitas: illud mihi occurrebat: vt ad ipsas
litterarum virtutes te vehementer adhortarer : in quas si accuratissi/
me incumberes et multas et magnas emolumentorum opportunitates
tibi compares. Nam sine oblectatione sue admiratione sine animi
requie desideres: aut honorem aut laudem aut gloriam expetas: vel diui/
tiarum copias: vel bonorum opportunitates: vel rerum facultates ado/
ptas: hec omnia profecto: scientiarum emolumenta suppeditare consue/
uerunt. **R**ecta ergo atque commodam viuendi rationem imitaberis: si
ipsa studiorum ornamenta vigilantissima diligentia prosequeris. **N**unc
de aduersariis coniunctionibus noster erit sermo. Nam coniunctiones
aduersarie hec constare videntur: licet quisquam: etiam: tamen: etiam
si: etiam: de quibus. **M**. **A**icero nunquam usus est hac dictione licet
pro coniunctione: quoniam dictio est ambigua que verbum etiam signifi/
cat. Hec tamen ipsa dictio licet ab ipso **A**icerone usurpata est pro ver/
bo significante licitum est. **U**t in hoc exemplo. Quoniam exactis iam
bello rum calamitatibus: optata pace nobis frui licet: mihi ergo deinceps
per litteras tecum iocari licet. **R**aro etiam vel rarissime potius a/
pud eundem **A**icerone hec dictio quis reperta est. **A**lie vero videli/
cet quamquam etiam tamen etiam etiam sunt in ipsius **A**iceronis vo/
luminibus frequenter. **D**e quibus hoc tibi exemplum adduco. **E**t si
quas oratoria facultas opportunitatis accessiones parere valeat mi/
Ruperte: non solum explicare: sed etiam vix tibi connumerare possem:
quia tamen ea me semper tantope delectauit vt magnam illi facultati o/
peram adhibuerim: et non parvam etiam ex ipsa opportunitatis com/
moditate mihi compauerim: constitui te ad eam capescendam pluri/
mum adhortari debere: que quamquam tibi viro admodum peritissimo
maxime nota iam esse debeat: qui multa profecto pertractasti: ta/
men te hortor quod summo: vt ad eam tibi cumulatissime compan/
dam summis viribus incumbas: tamen hec mea apud te adhorta/
tio minime necessaria videatur: qui vt a pluribus audiui ad o/

mines bonarū artium disciplinas ardentissimus esse iudicaris. pge igit
ut cepisti: et hanc bene dicendi rationē ita ut ceteras agis studioz vir
tutes: fac dies noctesq; cōplectaris. ¶ Tricesimū octauū pceptū.
Qd interdū he cōiunctiōes: Lū si: et similes postponunt dictioni
bus: quib⁹ pponi cōiter cōsueuerūt. ut Omēs cū honesta facim⁹
nihil est quod vereamur. Ad nos si tēpestiue accessisses: omia nūc
trāsacta essent. Preterea cōiunctio copulatiua: et interdū elegāter
pprijs interponit nominib⁹ in oratiōe laudis: ut et Lato et Licero
Idē in vitupio attēdi pōt. Insuper interdū supsedere solem⁹ ab his
duab⁹ cōiunctiōib⁹: ut et q. ut i hoc exemplo. Ut boneo que te di
gna sunt facias: Vbi tametsi q vel ut itelligat: tñ cōmittit q non
exprimat. ¶ Tricesimū nonū pceptū ē circa multiplicandā ex cō
iunctiōib⁹: ex aduerbijs: et ex relatiuis orationē. Nā aduerbia et
cōiunctiōes atq; relatiua substantię et accidētis vna cū ipsis aduer
bijs et cōiunctiōibus cōtractata: plurimas simul orationes multi
plicando coniungūt. Aduerbia enim ista: tam tantū tantope tantū
sper adeo vsq; adeo ita tandiu toties eatenus et cōsimilia: ea quidē
ratione multiplicāt oratiōes: q post vnā orationē aut plures ex i
psis aduerbijs cōfectas: necessario succedit ista cōiunctio infinitās:
ut vel q: aut sequit aliquid horū aduerbioz quoad quantope qdū
quoties et cōsimiliū: quarū equidē dictionū: quolibet oratiōes mul
tiplicat. Ut in sequēti declarabit exemplo. Que tua in me bñmeri
ta cōtulisti: eoz tantā video cōstare magnitudinē: ut parē officioz
gratiā merito tibi referre debeā. Hec quidē sentētia ex trib⁹ ut vi
des est orationib⁹ fabricata. hanc poteris ad. xij. vsq; oratiōes mul
tiplicare: p aduerbia cōiunctiōes et relatiua. Quoties aut vel ad
uerbiū vel cōiunctio vel relatiuū repetit: totiens vnā tibi supad
dit orationē. ut sic. Que tu in me bñmerita cōtulisti: eoz tantā vi
deo cōstare magnitudinē: ex quibus ita conmodissime exaggera
tus sum: q res omnes meas ea quidē ratione cōstabiliri: ut nullā
calamitatis mutationē: q oratura sit: recipe posse videant: ut nisi

beneficiorū in memoriam haberi velim: quod ego semper tantopere ef/
fugere conatus sum: vt nihil vñq̃ magis vitandū esse duxerim:
talē officiorū gratiā merito tibi referre debeā: vt tuis me beneme/
ritis: quę memoria profecto cōplector sempiterna: condignū exti/
tisse facili ter iudicare possis. **Q**uadragesimū præceptū circa præ/
positiones consistit. **P**repositiones enī eo in primis necessarię vi/
cuntur: q̃ his verbis quę aut sunt imperfecta: aut non satis potētia:
vt sententiā per se perfectā efficere possint: ad eam perficiendam ⁊
⁊ longiorē pducendā plurimū adminiculant. **H**uic accedit q̃ ipsę
præpositionēs possūt in principio in medio ⁊ in fine oratiōis cōmo/
distime collocari. **S**z omnium præpositionū hæc due: **E**rga ⁊ in: præ/
ter ceteras in oratione rhetorica locū habet: quę ⁊ ad om̃as ora/
tiones ⁊ breuiandas sententias optime sūt accommodatę. **N**ā sepe/
numero totiens verbū in oratione concinne taceri potest: quotiēs
harū duarū præpositionū: erga ⁊ in: aliqua fuerit in oratione tra/
ctata: nisi fortasse quod sepius fieri videm⁹ vim apportaret ha/
rum duarū præpositionū pro ⁊ contra. **D**e qua ratione exempla
sequunt. **S**i tanta **S**oloni i suā rempub. atheniensē bñmerita fue/
runt: quantā **P**. **A**fricani erga rempub. **R**omanā extitisse legim⁹
certe quemadmodū **A**fricano romanū ex immortalib⁹ eius in ipsos
beneficijs perpetua deditione tenent: **I**ta etiam **A**thenienses ipsi
Soloni ob innumerabilia ipsius erga eos officia: sempiternis equi/
dem demeritis astringunt. **I**n hoc ergo dicendi genere quod expo/
sui: ille due præpositiones: in ⁊ erga: sustinent vicē huius præposi/
tionis pro. **A**lię vero due præpositiones postea sequētes scz in ⁊ er/
ga verborū locū tenent: quę nisi in orationib⁹ interpositę fuissent:
necessitas orationis postulabat: vt in loco ipsarum præpositionū
expressa verba fuissent interposita. **Q**uadragesimū primū præce/
ptum. **Q**uod interdū præpositiones quę cōmuniter præponi consue/
uerūt: postponant: quales sunt **I**n sub ad apud propter præ ex ob
⁊ similes. vt in his exemplis. **O**mnib⁹ in rebus honestas apprime

placet. Nemo ē qui nō diuina sub potētia cōstitutus sit. Atticā ad
urbē postq̃ accessi forte mihi Socrates occurrit. Nolana apud me
nia hānibal a M^o Marcello i fugā versus ē. Tuā pp̃t causā oēs care/
mus patria. Omēs cōtra hostes reip. semp infestus pp̃t defensio/
nē libertatis nostrę fuit. Vestra p̃t beniuolētia nihil tā mihi diffici/
le ē quod nō libēter suscipiā. Junonio e phano multa signa erepta
sūt. Nostris ex agris pec^o omne abactū ē. Liuilē ob cām multas cō/
tentiōes suscepi. Rege ab opulēto except^o sum. Idē itelligendū ē
de aduerbijs ordinis: q̃lia sunt Dehinc deide deinceps interdū in/
terea p̃terea z itē. vt Tua debic erit cura ne quid detrimēti accipiā.
z ad hūc modū reliqua. hac ratiōe latinā orationē i his z similib^o
modeste si vtimur cōcinniorē effici^o: mō ea sint ab illustrib^o ora/
torib^o z poetis recepta. Cōsuenit aut̃ Cicero nōnūq̃z hāc p̃positio/
nē cū huic ablatiuo quo postponere: vt quo cū: p̃ cū quo: q̃d male
cōsonātiē cā eū fecisse arbitror: nos vero in mecū tecū secū nobis/
cū vobiscū cōsuetudinē hāc retinem^o: sed in qui cū pridē iste mo/
dus loquēdi aboleuit. Similiter hec p̃positio de interdū a Lic. suo
casui postponit: vt in. ij. ad Herenniū cū inquit. Vtrū enim ea res
sit similis ei rei qua de agit: quod itē a nostro vsu discessit. ¶ Qua
dragesimūsecundū p̃ceptū ē circa p̃positiōes quę oratiōes multi/
plicāt. P̃positiōes equidē qm̃ ad oratiōes simul adiungēdas se/
pennūmero vias aperiūt ne aliqui sine ipsis nostrū mentis cōceptū
cōmode p̃ficere possē^o. id circo ipse p̃positiōes erūt a nobis in
cōiungēdis multiplicādīs q̃z orationib^o plurimū cōsiderādē. Ex/
emplū vbi snia sine p̃positionib^o simpliciter explicat. Cū p̃tor
urban^o creatus sū: tuā mihi p̃sentiā necessariā esse duco: vt ipsā
p̃eturā meli^o gubernare possim. Quę sic ex p̃positionib^o multi/
plicat snia. Cū pp̃ter eximā reipub. negociorū magnitudinē ad
urbē accessisse atq̃z in senatū me cōtulissem: ibi a senatorib^o contra
volūtātē meā: z p̃ter opinionē p̃tor urban^o creat^o sum: in quo
equidē gubernādē p̃ture magistratu prudētiā mihi tuā necessa/
E

riam esse puto. **C**liij. præceptū sit circa interiectiones: quæ tam /
et crebrius apud poetas q̃ apud oratores contrectent: aliquādo
tamen cum aut aliquā leticiā magnā: aut cum molestiā: aut admi /
rationē: aut indignationē: aut spem: aut timorē: aut aliquas huius /
modi animi passiones significare volum⁹: eas etiā in nostra dicen /
di ratione possumus tractare. hoc scilicet modo: **P**rob bone **H**esu
clementiā tuam imploram⁹ tantas ben tãq̃ acerbissimas atq̃ itol /
lerabiles bellorū ⁊ penurię calamitates sēp ita propiciemur. **A**ab
q̃ infelici celorum constellatione nati sumus: si tam grauib⁹ mo /
lestijs semper excruciarī debeamus: **S**ed ben benignissime deus
tua deniq̃ clementia confisi vniuersam tuę misericordię bonita /
tem sumis precib⁹ obsecramus vt tantorū nos malorū incōmodis
liberes: ⁊ in tranquilla nos status cōditione stabilias. **C**liij. præ /
ceptū. **Q**uod interdū post eum orationis sensum: qui perfectus ē gra /
uius aliquid addatur: quod affirmando exornet: ⁊ auditorib⁹ rem /
gratam efficiet. vt in hoc exemplo: **A**ir fortis omnia pro repub:
adibit pericula: ⁊ id quidem impigre. **M**ouent enim auditorum
animi vehementius q̃ si dixisset. **A**ir fortis omnia pro repub. im /
pigre adibit pericula: **Q**uanq̃ varietatis causa hoc dicendi genere
interdū orator vtetur. **I**llud autē placet vt cū in dicendo eo pro /
uecti erimus: vt rebus de quibus loquimur satis a nobis factū sit
⁊ aliquo egregio sensu oratio sit conclusa: q̃ non vltius proue ba /
mur: ne gratia illa: quā benedicēdo nacti sumus: amplificatiōe ni /
mis graui amittatur. **I**n quod vitium pleriq̃ incidunt inscitia po /
tius quadam aut negligentia: q̃ rerum dicendarū inopia. **Q**ua
dragesimumquintū præceptū. **Q**uod sicut in mediocri figura ma /
gis conuenit rem prius rudem atq̃ inornatam asferre: debinc ver /
bis idoneis ⁊ grauioribus illā exornare: **I**ta i graui figura siue in
laude siue in vituperio versetur oratio: ab ornata initium sumat.
Exemplum primi vt **P**ompeius facile omniū romanorum tum
armis tum consilio magnus clarissim⁹q̃ fuit princeps. **A**tem /

plū secūdi. **¶** **A**t Omniū Imperatorū in rebus pacis ac belli: mari
terraq; gestis gloria. **¶** **C**esar antecessit. **¶** **Q**uadragesimū sextū
preceptū. **¶** **Q**uod in re leta verbis tristib⁹: aut in tristi verbis letis
minime vramur. **¶** **A**titiosum enī est cū in re funerea: similitudini/
bus aut exēplis quib⁹ in voluptatib⁹ aut in delictis vtimur: nros
affect⁹ amplificam⁹. **¶** **N**elut si quis in deploratiōe filij exemplū affe
rat parentū: quonīā ex nuptijs filiorū ceterisq; rebus secūdis ma
ximā conceperūt voluptatē. nā cōtrariorū comparatione acerbior do
lor insurgit. **¶** **C**auendū ē etiā: ne in re tristi nimis lasciuat oratio:
aut in re leta iculta sit ⁊ horrida. **¶** **N**ā vt in reb⁹ duris ille verborū
exquisit⁹ apparat⁹ fugiend⁹ ē: ita in secūdis ac felicibus obseruatio
diligēs est habēda. **¶** **S**atius enī est p̄urbata pot⁹ put doloris im/
pet⁹ suadet q̄ limata nimis atq; expolita cōpositione vti. **¶** **N**ō eq/
dē natura ipsa parit: vt cū grani aliquo merore p̄minur: verborū
cōpositiōi vacare pōssēt anim⁹. **¶** **A**itaf isup ista ab oratorib⁹ accu
ta verborū cōpositio: qū eloquentiā auditorib⁹ suspectā esse i telli
gim⁹. tūc enī precepta cōpositiōis negligēda sunt: quod pro. **¶** **L**elia
Damici⁹ ap̄bet de industria fecit: nō ēminādo orationē i verbū oū
iquit. **¶** **A**pud iudicē piclita⁹ Lelia. **¶** **S**ugiēda quidē ē tenera nimis ac
delicata modulādi voluptas nōnūq;. **¶** **S**i verō nostra oratio ad a/
liquā cōcirationē animorū que sit vehemēs iclinabit cōmodissime
in verbū aliquod finit⁹. magis enī auditorū animis si in verbū si
nis: oratio affigit⁹. **¶** **A**pud autē omniū que ad elocutiōis precepta
attinet id visum ē: vt oīa ad rerū de quib⁹ loquimur dignitatē ac/
comodata sint. recte itaq; **¶** **M**ecenatis illa minime laudat⁹ cōposi
tio: cū inquit **¶** **S**ole ⁊ auroa rubēt plurima. **¶** **N**ā verba reb⁹: **¶** **N**ō res
verbis accōmodare solem⁹. **¶** **¶** **Q**uadragesimū septimū preceptū.
¶ **Q**uod iterdū post orationē ichoatā prinsq; ad verbū p̄cipale pue/
nīat: iterponat oīo imp̄fecta vim habēs parēthesis. **¶** **A**t in hoc ex
emplo. **¶** **O**mnes qui ambitioni ⁊ glorie studēt (id quod ignorat ne
mo) opinione magis q̄ re ducuntur: ⁊ bis similia. vt **¶** **E**go vero is

sum (ita me de^o saluū velit si vere ⁊ nō fecte loquor) is inquā sū q̄
 sacras litteras omni scripturarū generi lōge antepōnā. **I**te Lega/
 lē tibi sapiētiā a teneris (⁊ aiūt) vnguiculis cui frequēs insudasti
 sūmope dedicasti. **I**tem Quid enī tristius v̄t eos cōmemorare qui
 trias suas colūt: quid miserabilius q̄ domi sue agere: ⁊ ita agere:
 v̄t iocundiorē aliquando q̄ vitam mortem optes.

De Numero.

Nunc sup̄esset v̄t rationē numeroꝝ dicerem⁹: ⁊ hoc tibi.
 xlviij. cōstituo ī ordie p̄ceptū: quē quidē de nu/
 meris ratio apud **S**ocratē tāto studio vel inuēta vel
 aucta repperit: v̄t nullā ex ōnib⁹ elocutiōis partib⁹
 huic antepōnat. **S**ed cū huiuscemōi disciplinē p̄ce/
 pta varia sint: nec latini auctores: v̄t **L**icero: **Q**uintilian⁹: ⁊ **M**ar/
 tialis in hoc gregōrū doctrinā semp̄ secuti fuerint: ⁊ magna sit iter
 eos contētio: in hoc sūmbrias nō dilatabo meas. **S**ed illud scias ve/
 lim: q̄ in hac p̄ceptiōe illud obseruare studem⁹: v̄t si in monasyl/
 labā terminat oratio: quod raro fit vbi perfectus sensus ab oratore
 seruat: cōsiderandū est v̄trū ea lōga sit an breuis. **S**i lōga est: eam
 p̄eire troche⁹ debz: qui duab⁹ syllabis cōstat: lōga scz ac breui: v̄t ī
 hoc **L**ice. exemplo. **R**egū in rempu. prima vox. **Q**uō si talis mona/
 syllaba dictio breuis fuerit: tūc recte **J**amb⁹ qui ē pes ex prima bre/
 ui et vltima lōga constās: ante illā collocat. **S**ic ergo qñ breuē bre/
 uis syllaba: aut longā lōga antecedit: iure id reprehendit. **E**t si di/
 cas. **I**sta res mea ē. **E**t aiūt bisyllabū in finē dictiōis collocat: ca/
 uendū ē ne quattuor breues ī fine syllabę ponant. **I**n quod vitijz
 incidit qui ait. pdidi bona mea. **E**t plures alię a plurib⁹ in mate/
 ria numeroꝝ ponunt doctrine. **S**ed certe referēda est ratio nume/
 roꝝ: tū ad varios animoꝝ affectus: tū etiā ad dignitatē ⁊ modū
 sententiārū. **N**ā quē iracūda est oratio breuiorib⁹: quē vero leta ac
 iocūda longiorib⁹ numeris gaudet. nōnihil etiā p̄sonarū dignitas
 causarūqz ac temporū varietas momenti affert. **S**ed quoniam ab

hac obseruatione sepius ac industria recedendū ē: vel granitatis
causa: vel vt varietate aliqua temperet oratio: splēdos ille nume/
rorū intermittend⁹ est. Apud enī omnīū preceptorū illud vsum
ē: vt rebus de quib⁹ dicendū est: ars quidem numeris seruiat ⁊ nō
res arti: a qua ratione qui discedet omnis sane elocutōis dignitatē
perturbabit.

De Mōdo punctandi.

Preceptū. Quadagesimū nonū. circa modū punctā
di orationes tibi trado. Sūt autē generales punctan
di species apud modernos octo: videlicet Virgula re
cta: vt sic. |. loco cui⁹ more prisconū exiguo puncto vti/
mur: sic. Virgula iacēs que sic ē / Virgula cōnexa
que sic fit (planus q̄ sic ē. Semipunct⁹ q̄ sic fit. Interrogatiu⁹ q̄
sic pingit⁹. Coma qd̄ sic facim⁹ scdm̄ imitatores prisconū oratoꝝ:
Periodus qui sic ē. Virgula recta loco cui⁹ nunc punctū exigūū
facim⁹ fit iter substantiua vel adiectiua: vel int̄ verba modi finiti vī
infiniti: vel iter prepositiōes quādo nulla ē copula: Ita tamē qd̄ v/
nū nō veniat ad determinationē alteri⁹: Sit etiā quādo oratio in/
cipit a distinctiōe: que per se nō pōt assignari sequētī supposito ⁊
verbo principali. tūc enī ante suppositū principalis verbi ponitur
virgula recta vel punct⁹ exiguus. Iacēs vero virgula semp̄ debet ī
fine lineę situari: vbi dictio nō sit cōpleta: Vnū illud animaduertē
dū ē ne syllaba vnq̄ diuidat̄ in fine lineę: ita qd̄ altera pars syllabę
eiusdē sit ī principio sequētis. Nā sicut syllaba vno spiritu ē indi/
stanter pferenda: ita etiā indiuisibiliter est situāda. Virgula autē
cōnexa poni debet ⁊ ī principio ⁊ ī fine oratiōis qm̄ poni inter par
tes orationis principales p̄ parenthesim. Coma vero fit post ora
tionē que de se pfecta esse pōt. ceterū alia sibi annectit̄ imperfecta di
stincta: incipiēs a relatiuo: mō quo suū antecedēs nō imediate pre
cedat: quoniā nihil tūc poni debet. preterea si sequat̄ dū vel donec
vel cū cōiunctio ⁊ sic de alijs: que impediūt verbū. Interrogatiu⁹
duob⁹ pōt fieri modis. altero post imperfectā orationē cū puncto

exiguo sic! altero post perfectā sic! **P**lanus vero punctus fit i fine orationis pfecte: tametsi dictatoris animus ad sequentē vltiorēq; sententiā pendeat. **S**emipunctus aut fieri solet quoties propriū viri vel mulieris nomē ignorat. velut in supscriptionib; prelatorum sepenumero cōtingit. **P**eriodus vō in fine totius oratiōis fieri debet: quādo nil aliud in ea materia sequitur. **S**ed est norandū qd si in eadē epistola diuersę scribunt materię in fine cuiuslibet earū seruanda est periodus. **O**mnium horū exēpla oratiōe in sequenti subiiciunt. **Q**uoniam improborū indies magis inualescit nequitia (nec mireris quia principes fauent sceleri) hinc nihil mirū est innocentes calcari: cū potentes trāseant ipuniti. **Q**uis enī pōt esse modus facinorosi! languente iustitia in flagrate nequitia in virtutis locū sententia constituta. **N**ō itaq; ambigendū est spectabile et officiosum virum dominū. **A**bbatem nostrū summo dolore confici.

De Dignitate Elocutionis parte tertiā et vltima

Dignitas ornatā orationē et verborū et finitū luce distinctā reddit. **S**ententiāz aut exornatio est que de rebus ipsis dignitatē quandā compat verborūq; ipsi sermonis ppolita continet gravitate. **Q**uārū prima ephebasis. i. verbi iteratio in octo partes distributa ē. in repetitionē: cōuersionem: cōplexionem: subiectionē: traductionem: conduplicationem: gradationem et cōmutationem.

Repetitio verbū principio iterat: vt **Q**uis vehementer iustitia claruit: quis vehementer amorib; exarsit: quis belenā rapuit: quis igne ferroq; cadentē troiā delenuit. **A**lexāder profecto qui paris dicitur.

Cōuersio sine verbū repetit: vt **I**taliā bannibal armis vicit: ingenio vicit: dolis vicit.

Complexio principio et fine verbū iterat: vt **Q**uis carthagine delenuit: populus romanus: quis nūmantia euerit: populus romanus: quis corinthū sustulit: populus romanus: quis socios

seruauit populus romanus: quante igitur virtutis extiterit qui et a/
micos fouit et hostes perfregit considerate.

TRaductio eandem dictionem vage collocat: vt **Q**ui nihil habet
in vita iocundius vita: is cum virtute vitam non potest ducere.

Anduplicatio est vni^a aut plurimorum iteratio cum ratione amplifica/
tionis: vt virtute scipionis virtute. et huius^a urbis gloriam comemorat.

Ammutatio est cum due diuersę singule ita effertur vt a priori poste/
rior priori priori perficiatur: vt esse oportet vt vinas non vixit vt edas.

Gradatio est que non ante ad consequens verbum descendit quod ad/
superius reuersum est: vt Nihil laudis et glorie nostris ciuib⁹ reli/
quum est: si hostibus quod libet licet: et quod licet possunt: et quod possunt
audent: et quod audet faciunt: et quod faciunt nobis molestum non est.

Subiectio est cum quid aduersum nos aduersariosque nostros di/
ci potest querimus: et quod dici oportet sic subijcimus. Eum ne tu
hominem appelles qui si fuisset homo: non sic vitam hominis infe/
ctaretur.

Sunt relique exornationes septem: quibus non verba eadem
sed verborum vis effertur: aut cathacretice verbum per ver/
bo ponitur Earum prima Agnominatio dicitur.

Agnominatio dissimilib⁹ reb⁹ similia verba acco/
modat: vt Deligere oportet quod velis diligere. Suffi/
cit enim per casum mutationem quod ornatum orationi accomodat: vt Scipio
numaniam sustulit: scipionis prudentiam carthaginem euerit: Scipionem
gloriam et laudem huius urbe comparasse commemorant.

Interpellatio non iterat sed reintegrat verbum: vt **M**genia radicit⁹
deiecit: muros solo adequit: parietes huius^a urbis fudit euerit.

Dominatio est que minus idoneo verbo nominat id cuius no/
minis non recordatur: vt **M**ugire: hinnitus: vagire: murmurare:

Pronominatio est que cognomine quodam extraneo dicit quod
suo nomine appellari non debet: vt **S**i grecos aphricani ne/
potes nominet.

Onomiatio est que a rebus propinquis et finitimis trahit
orationis originē: que potest intelligi res non suo nomine
appellata: vt pro libero vinū: pro cerere frugem: aut ebur aurū ar/
gentumq; pro diuitijs.

Abusio pro certo propinquo et simili abutit: vt pro orare: ob/
secrare: supplicare: ambire.

Translatio est cū verbū in quandā rem transferē ex alia re qđ
similitudine recte videbit posse fieri. vt Tumult⁹ italiā exper
gescit. Sic breuitatis causa. vt urbem extinxit subito: Obscenita/
tis evitandę gratia. vt quotidianis nuptijs delectat: Augendi cu/
piditate vt nullius vrbis calamitas istius explorare potuit inimici/
as: Vniuendi animo. vt paululū in rebus difficillimis aspirauit:
Omādi ardore: vt que malitia nocentum exaruerunt optimatū
v̄tute renirescent.

Nunc iam de tredecī exomationib⁹ que simplices si/
ne admixtione sentētiarū et superiorib⁹ diuersis sup/
sunt. dicendū videi. Harū prima **A**rticulus se no/
bis obtulit.

Articulus singula verba cesa oratione distinguit: vt Armis
cruore: cadaueribus: et luctu: omnia complentur.

Similiter cadens similibus casibus orationem dissimiliū in/
terpositione exornat: vt Virtutem iugiter explorantem et as/
siduis curis extollentem collaudas.

Similiter desinens verborū exitus similes dissimili medio ha/
bet: vt Viuis gloriose delinquis ambitiose.

Oirectio est que tollit quod dictū est et pro eo quod magis
idoneum videtur reponit. sic Nisi hoc fecisset. imo excogitas/
set nullam suspicionem reieccisset.

Obsiunctio diuersa diuerso verbo concludit: vt Populus ro/
manus nummantiam deleuit: carbaginem sustulit: corin/
thum dissijecit.

Coniuñctio: interpositiōe verbi supiores partes cōplectit̃ z inferiores: vt **F**orme dignitas z morbo deflorescit z vetusta/ **A**d iunctio: aut principio aut fine verbum collocat. te.

Obsolutū est quod sine coniunctione profertur: vt **L**amori/ bus: vllulatus: luctu: edes resonabant.

Circūitio: rem simplicem: assumpta circūscribit elocutione: vt **S**cipionis virtus carthaginiis opes perfregit.

Transgressio ē que pturbat vboz ordinē: vt **I**nstabilis ī istū plurimū fortuna valuit: z hoc arbitroz fecisse tuo ī eū p aio:

Aplatio ē oratio augendi minnendive causa superās verita/ tem vt **S**ermo melle dulcior: corp⁹ niueū: igneū ardorem.

In tellectio: est cū res tota parua de parte aut de roto pars co/ gnoscit: vt **N**um ille te tibi nuptiales a scelere arcebāt z ostē/ tas nisi diuitias tuas cū annulū tm ostentas z anbelans ab imis pulmonibus spiritus ducebatur.

Permutatio est ozo aliud verbis aliud snia demōstrās. Sit a si/ militudine: vt **L**upus ē ī fabula: aut p argumētū vt **G**racchū: rursum nūmitorē dicem⁹: aut p contrariū vt cū prodigiū z luxurio/ sum parcum z diligentem appellamus.

Alique exornationes multitudine verborū constant earum prima **R**atiocinatio dicitur.

Ratiocinatio ē cū ipsi a nobis rationem cuiusqz expositiōis poscimus: vt **I**n re militari z medi ca vt itidem se res habet: qd ita: quo enī dux z me/ dicus antiquior eo melior credi: qd ita: vsu enī z cōsuetudine que victoriā z salutē parere cōsueverunt optime norunt.

Sentētia quid sit vel esse oporteat ī vita expositiōe sola vel ra/ tione z cōprobatōe etiam ostendit vt domat oīa virtus:

Contrariū alterā ex rebus cōtrarijs sic facile cōfirmat vt qui suis hostibus quomodo alienis consulat.

Ambriū res ē breuiter absoluta sine snie pfectiōe ī alio me/

bro orationis excipiat: vt **T**uis dolor: alienis ludibrio: tibi ipfi
dedecori eras: eiusdē sensus complexio periodus et continuatio ap
pellatur: hec: sententię contrario et conclusiōi tantū conuenit.

Compar mēbra babz pari saltē quāritate syllabarū vt **A**udacia
alexandro gloriā cōparauit **S**apia platonī laudē vēdicauit.

Exclamatio ē quę rerū ac psonarū cōmemoratiōe in significari
onē doloris prūpit: sic. **S**i parietes nostri loq possēt vel redi
nos patres nros iucremur dicūt vrbē pēclatā quā gētū dominā
effecimus vos oppressam et subiectam redidisti.

Ontentio cōrarijs sentētijs orationem conficit vt **V**irtus et
litterarū studia difficiles aditus: exit⁹ vero facillimos afferūt.

Ocupatio ē cū dicim⁹ nos pterire aut nō scire: aut nolle dice
re id qđ maxie dicim⁹: hac exornatiōe vtēmur cū res plana fie
ri nō pōt: vel ad nos nō ptinet: vel longā aut ignobilē rē effugere
volum⁹: vt **N**on dicā te vrbis nrē hostē: oēs bonos isectari. **E**t qđ
ad te nō attinet pteribo tēplū te religiōis et vrbis h⁹ caput euertisse

Permissio ē cū dicēdo aliquā rē toti alicui⁹ volūtati pdonare
videmur **C**ū pzet animā nihil relictū sit: ea vti libet vtamini.

Obitatio ē cū q̄rere videt orator: quid potius aut potissimū
dicat: vt **Q**uo te moribus tuis appellem nomine.

Offinitio est quę pprias alicuius cōplectit potestates vt **I**ra
est motus animi ad cohercēda peccata.

Transitio ē quę cū breuiter oñdat quod dictū sit paucis etiā
qđ sequit demonstrat: vt **I**scā in cesarē fidē cognouisti: nūc
eius in me perfidiam accipite.

Empeditio ē: quę rōnib⁹ plurib⁹ enumeratis quib⁹ aliqua res
fieri vī nō fieri potuerit ceterę tollūt vna relinquit: vt **S**i nec
ab vxore quę amore et pietate p̄pedita erat. nec a nepote q̄ imbel
lis interfect⁹ domi ē a crudelissimo liberto mors illata est.

Precisio ē cū dictis aliqđ qđ cōceptū ē in aio audietū relinq̄
vt **T**u hec audes dicere: quę nup aliene domui nō ausim dicē

Nunc iā de colorib⁹ iniarū dicere tempus simul et res
p̄cipio a distributione sumpto cōmonuere.

Distributio est cum res et p̄sonę et negocia certa
dispartiant^r: ut Quib⁹ reipub. honor. cure est:
p̄mia virtuti: penas sceleri statutas rependite.

Licentia est cū apud eos quos vereri debem⁹ aliquid audacius
proferim⁹: ut Qd omnib⁹ ludibrio estis nō ab re censeo equis
simi p̄res (ceterū ne quē tñ offendam⁹ statū subiūgim⁹) hīc sapiētīā
vestrā inquirō: audentiā reputo: fortitudinē recogito: v̄tutē meā
mente voluto.

Omnitudo ē: cū aliqd inesse nobis: nature: fortune: aut fame:
industrie rōne leuam⁹: ut Qū sūma vigilantiā fortune cōmo
da animiqz bona a parentib⁹ mibi et nā ferme cōdonatā cōsequi et
tueri studueri: mediocrit⁹ ex his ne nimis dixerim assecutus sum:

Oscriptio ē quę rerū cōsequentū cōtinet p̄spiciā et lucidā cū
grauitate expositionē: ut Hi istū iudices capitis reū dānabi
t: ut fera et truculenta v̄rsa vrbē ac ciues vastabit: Quare iudices
saluti omniū et honori vestro consulite. / hominis iuasit.

Omissio ē quę rē semouēs ab re vtrāqz absoluit orōne subiecta
sic Aut veneno aut ferro ligno: aut lapidib⁹ vel alia re vitā /

Requēratio ē cū res i tota cā disp̄se i vnū locū cogit^r quo gra
uior acrior et criminosior orō sit: ut Qū hūc iudices cupitis li
berare improb⁹ ei p̄culās iſestus impi⁹: supb⁹ et intollerabilis est:

Expositio ē cū i eodē loco manem⁹ et aliud atqz aliud dicē vide
mur: Tandē enī rem aut de eadē cōmutādo pronūciādo vel
tractando dicimus: pro eadē re propositionem rationem compro
bationem: contrariū: simile ac conclusionē afferimus.

Animatio est cū i loco firmissimo quo tota cā cōtinet^r imo /
rē diutius et i eodē redit^r sepius: qd ē boni oratoris p̄p̄iū.

Similitudo ē oratio traducēs ad rē quēpiā aliqd ex re dispari
simile. Sit aut p̄p̄iū ut impio administrādo et palestri ludo

346
cōtrarie sese habet. Sit p negationē vt nō sic i amicicia vt i certamie
currēdi: nou⁹ veterib⁹ pzeponēd⁹ ē. Itē fit p collationē vt poetice
ferme compātionēs sūt Sit p breuitatē vt cū audicissimī cuiusdā fa
ctū reprehēdere oratoris nitimur breuib⁹ ornato sed inconcinno
z malo cytharedo comparamus.

Exemplū ē alicui⁹ facti aut dicti cū certi auctoris noīe proposi
tio: Jssidem quippe modis quibus similitudo sumitur.

Imagō ē forme cū forma quadā similitudine collaudatio: lau
dis: aut vitupatiōis cā facta vt Jbat i preliū corpe thauri va
lidissimi impetu leonis: vituperij sic: Tanq̃ fera vrsa aut imanis
draco per forum serpit.

Estictio ē cū facies corpis verbis describit^r quoad satis sit itel
ligendū: vt erecta frōte ludibūdis oculis aduncis narib⁹ spar

Notatio ē cū alicuius natura certis describit^r so ore gestit.
signis: vtputa cum gloriofi militis iactantia cōmemoratur:

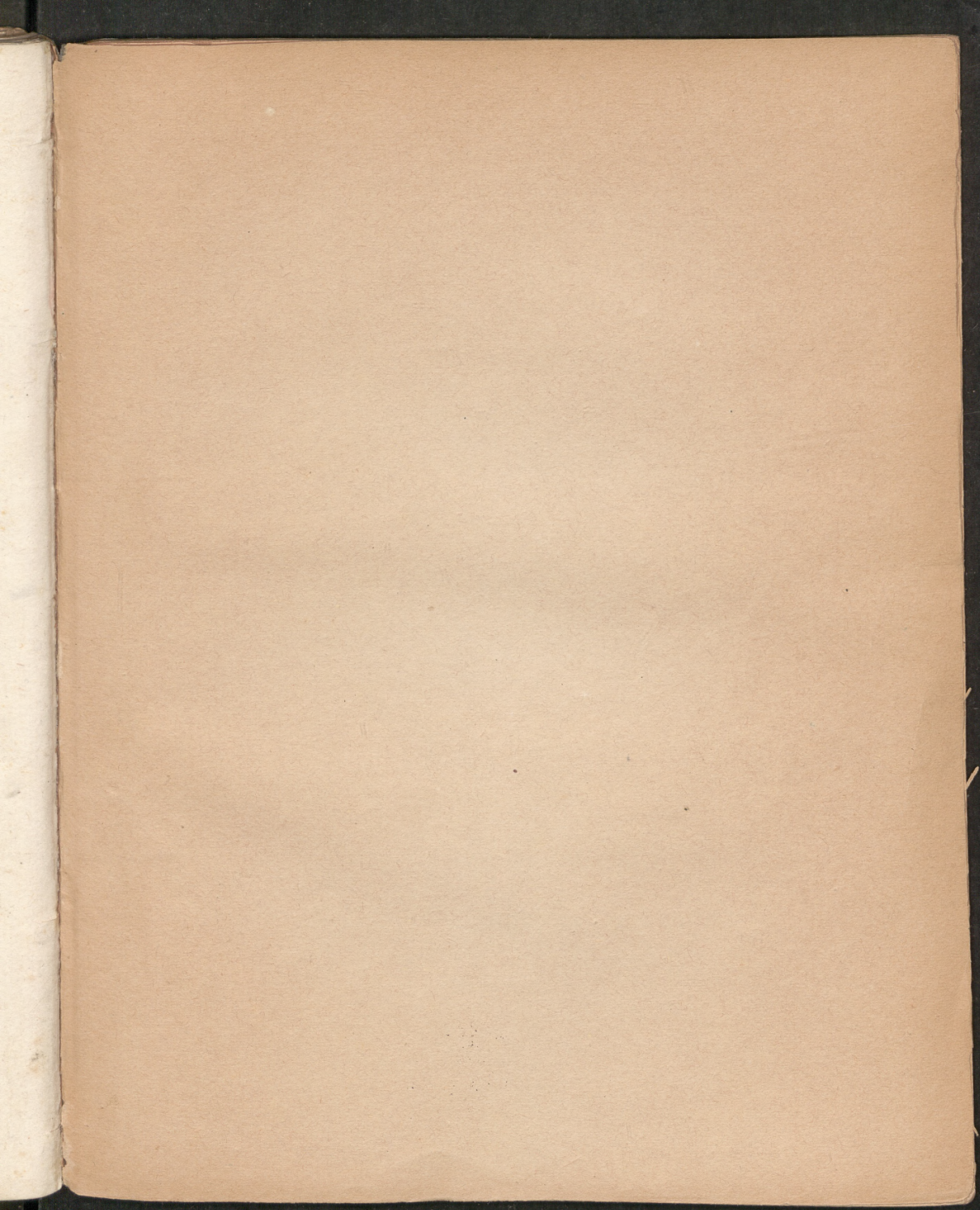
Sermocinatio est cum alicui sermo cum ratione dignitatis at
tribuitur: quo senes paritatis z gravitatis: loco z ludo iuue
nes ac rerum profusioni dediti commemorantur:

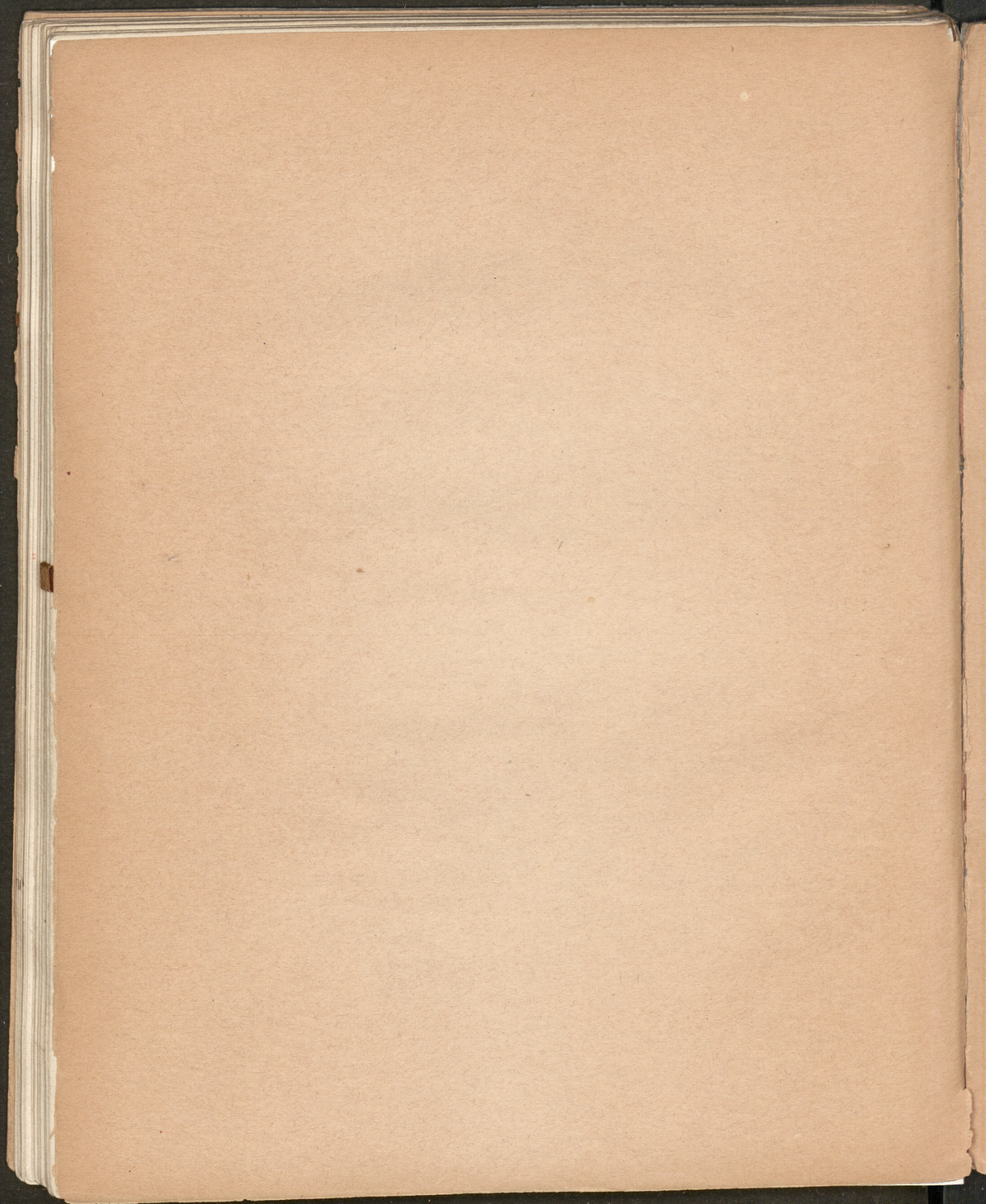
Alloquutio est cum aliqua que non adest psona fingit^r qua
si assit vel res muta z informis eloquens z hñs formā sit: vt
Scipio si reuiuiscat dicet: ego vrbi pacē pepi vos bella cōcitastis.

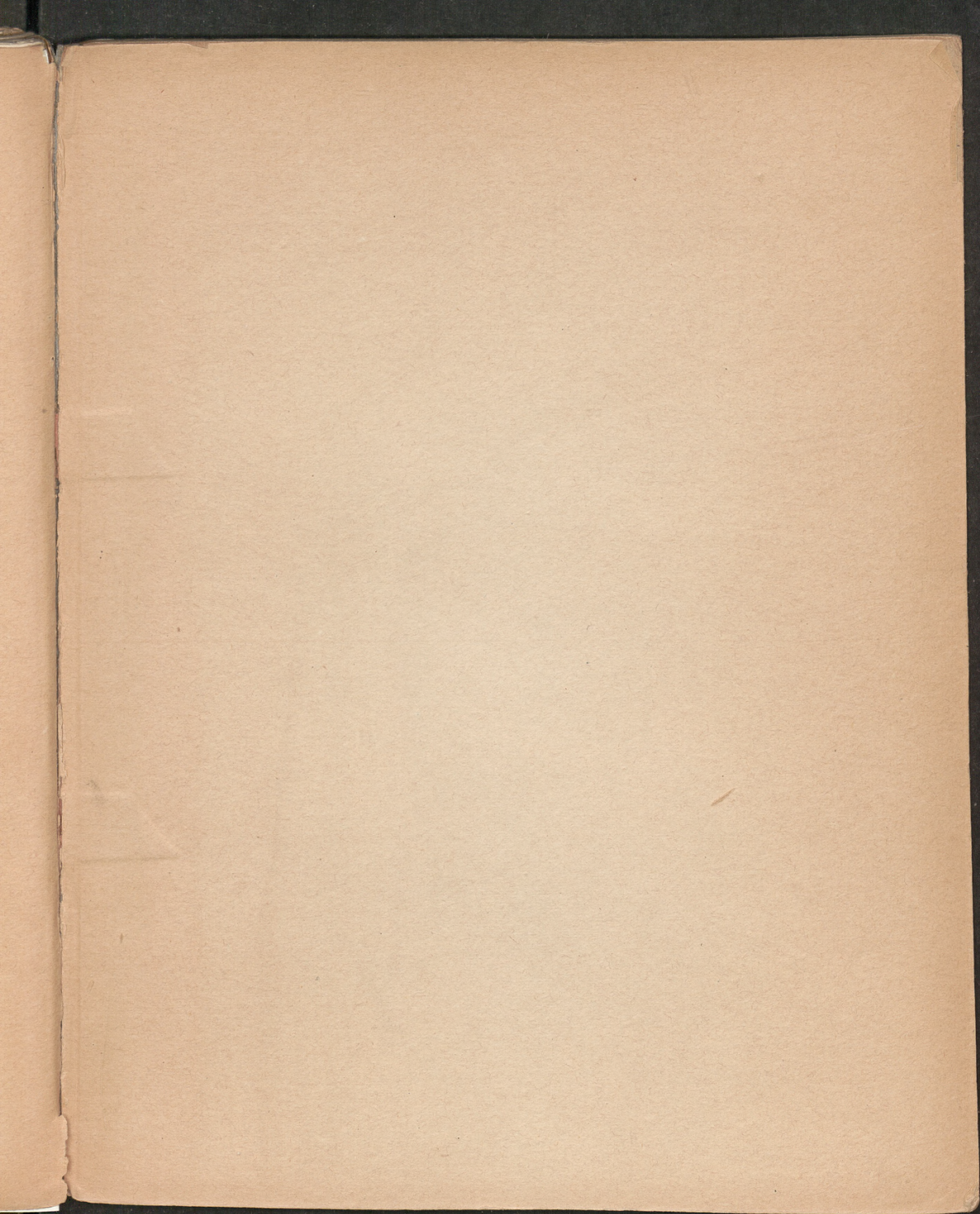
Demonstratio est cum ita res verbis exprimitur vt geri nego
cium: z res ante oculos afferri videat^r: vt Pila emittunt: sese
vimbone contegūt: gladijs cominus certant.

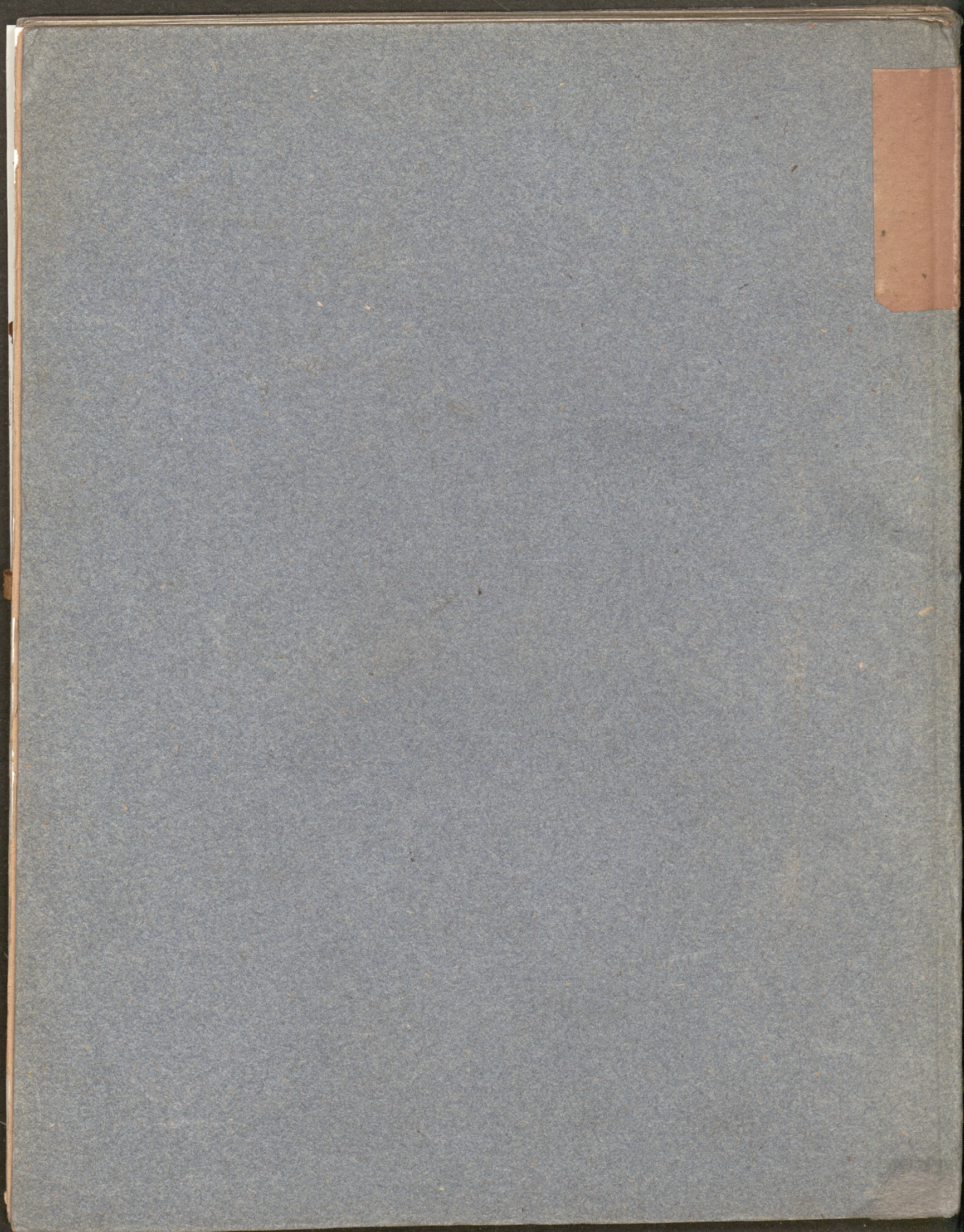
Recitas est cum res tm̃ necessarijs verbis expedita dicitur
vt principio huius operis habitum est.

Conclusio ē que breui argumētatiōe ex his q̃ antehabita sunt
osidit q̃ necessario cōsequat^r. hoc mō habes ā me Cyrille ce
sar: que de ratiōe dicēdi copiā dignitatē z gravitatē cū laude: tibi
cōparare potuerūt: si assidua exercitatione maioribus tuis parem
in dicendo superioremq; te reddi curabis.

Publicius.